NEMZETI NŐNEVELÉS.

XV. ÉVFOLYAM. JUNIUS 1894. VI. FÜZET.

A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK ÉVZÁRÓ VIZSGÁLATAIRÓL.

(Második és befejező közlemény.)*

De a szülők, azaz a közönség érdekeit sem elégíthetik ki ma már a nyilvános vizsgálatok, mi ez intézmény legnagyobb hibája, mert hisz éppen a közönség kedveért *nyilvánosak* azok. A mit előbb az ellenőrző közegnél mondtunk a nyilvános vizsgálaton szerezhető tapasztalatok értékéről, ugyanez áll, de fokozott mértékben a közönségre nézve is. Manap már fölösleges volna a szülőket azon érdekből híni a vizsgálatra, melyből ezt a régibb korok iskolája tette volt. Evvel csak felesleges dolgot végeznénk. Most mással is szokták meghivatásukat már megokolni. Mint láttuk, avval, hogy alkalmuk legyen gyermeköknek s társainak közös munkáját látni, a megoldandó közös osztályfeladattal megismerkedniök s egyszersmind összehasonlíthatni a többi társ által elért eredményeket azokkal, melyeket saját gyermekök felmutathat; hogy megismerhessék azon módot, melyen magzataikat nevelik s tanítják. Tekintsünk be itt is kissé az igéretek függönye mögé!

Ha az említett akadályok — az idő rövidsége, a közönség jelenlétével kapcsolatos pedagógiai szempont — nem léte esetén a vizsgálat teljesen a Szervezet intézkedései szerint folyhatnék s a vizsgálati alkalom igazán az osztályozás és ennek alapján az évi bizonyítvány megállapítására szolgálhatna: akkor igenis nyilhatnék a szülőknek alkalom összehasonlításra, de megint csakis arra, hogy az *egyes* tanulók által elért eredményeket összehasonlíthassák. Ha minden tantárgyból minden tanulóhoz több s más-más szempontból adott kérdés intéztetnék: az ilyen vizsgálat adna a

* Az elejét lásd a megelőző füzetben. Szerk.

hallgatóknak némi áttekintést, azonban csak az *egyesek* tudásáról. A publikum azon vágyát, hogy az *általános tantervi czélról* is képet nyerhessen, nem elégíthetné ki ez sem. Erre való tekintetből a vizsgálatokat egészen másként kellene berendezni, csakhogy így megint az ellenőrzés érdeke s az egyes tanulók *igazi* tudásának kimutathatása szenvedne rövidséget.

Ez azonban csak a lehetőség idealis képe. A valóságban úgy áll a dolog, hogy a vizsgálaton a vizsgálatvezetők előzékenységéből — éppen a megjelent publikum iránt — leginkább csak azon gyermekek kérdeztetnek, kiknek szülei *jelen vannak*, tekintet nélkül gyermeköknek mint tanulónak egyébként való értékére. Mily közel fekvő ilyképpen azon veszedelem lehetősége, hogy az ilyen gyermekekhez — megint csupa előzékenységből a jelen levő szülők vagy érdekeltek iránt — úgy s avval a világos czélzattal intéztetnek a kérdések, hogy azokra a gyermek okvetetlenül meg *tudjon* felelni? Hol van itt aztán a paedagogiai tapintat, ha egymás után több olyan gyermek brillirozhatik nyers és hézagos ismereteivel, a ki talán évközben semmit sem tett?

Avagy vegyük a kedvezőbb esetet! Minthogy az idő elégtelensége miatt minden tanuló nem felelhet a vizsgálaton minden tantárgyból, úgy szoktak a dolgon segíteni, hogy a növendékeket abc-rendbe osztva minden másodikat vagy harmadikat feleltetik az egymásra következő tárgyakból. Vajjon nem eshetik-e meg e beosztás mellett, hogy az egyik tárgynál csupa jó, a másik tárgynál viszont csupa rossz tanulóra kerül a felelés sorja, a szerint a mint azt az abc szeszélye irányítja? S mi következik ebből? Az, hogy mivel a közönség a tanulókat minéműségük szerint nem ismeri, s csakis a feleletek minősége képezi ítélete alapját, a hallott feleletek minőségéből a *tanár minőségére* következtet. Hol van itt az igazság? Mert tudvalevő, hogy a publikum a vizsgálatnál nem annyira a tanulót, mint inkább — a tanítóját vizsgálja. S ha aztán az esetleges, vagy látszólagos fogyatkozásokat túlozza, vagy a felmutatott sikert szemfényvesztésnek nevezi, ki veheti ezt tőle zokon, ha olyan dologban tettük birává, melyhez nem ért. Hisz a pedagógia s a didaktika is *tudomány* volna talán, s annak dolgá-

ban is itélethozatalra a laikus publikum épp oly kevéssé jogosult, mint a hogy nem hivatott döntő itéletet mondani a medicina vagy a filozofia kérdéseiben.

Még egy másik szempontból is káros lehet a szülők, illetőleg a közönség jelenléte a nyilvános vizsgálatokon mind magára a közönségre, mind az iskolára nézve. Ugyanis, ha a szülői ház nem egészen közönyös az iskola s annak munkája iránt, akkor a viszony a legtöbb esetben olyan, hogy e két egymásra utalt tényező — antagonismusban van egymással. Ez antagonismus az itélet különbözőségének ama furcsaságán alapul, hogy az iskola itélete szerint a tanulók között a jótehetségűek s munkaszeretők száma — kevés, míg a szülők véleménye szerint annyi, a hányat az iskola nem vesz észre. Míg az iskola folyton a szülők hathatósabb közreműködését sürgeti a nevelés dolgában s a tanulóktól is az osztályok czéljaival lépést tartó munkabirást követel: addig a szülők véleménye szerint az iskola túlzottan sokat kiván s a tanuló *egyénisége* iránt érzéketlen lévén, azt többnyire igazságtalanul gyengén osztályozza. Ha már most az ilyen gyenge osztályzatú tanuló szülője látja, hogy gyermeke a vizsgálaton esetleg jól felel — a mi több s már részben említett körülménynél fogva gyakran megesik — vajjon bensőbbé fog-e így válni az iskola s a szülői ház viszonya? Lesz-e abban a szülőben annyi belátás, hogy gyermeke jó feleletét esetleg a véletlen kedvezésének tulajdonítsa; vagy pedig figyelembe vegye, hogy azt a feleletet valamely okból már a kérdéssel együtt szájába adták a tanulónak; — s hogy megfontolja azt is, mikép az iskolai *bizonyítvány osztályzata nemcsak egy* feleletnek képe kiván lenni, hanem a tanuló *egész évi* igyekezetének s munkája körülményeinek és eredményének *tanusága?*

Pedig a nyilvános vizsgálat rendszerint a szülőknek szokott igazat adni. Hogy is ne volna igazuk, mikor még az elégtelen osztályzatú tanulók is rendszerint «szépen» felelnek a záró vizsgálaton! Igenis felelnek, még pedig maguknak a tanerőknek kell a legnagyobb igyekezettel azon lenniök, hogy «szépen» felelhessenek, ámbár így a tanulónak adott osztályzatban önmagukat desavualják. S miért ez? Mert mit szoktak abból következtetni, ha a tanuló nem

tud felelni? Akkor, ha a tanuló adós marad a válaszszal, ki van inkább pellengérre állítva a közönség előtt: a tanuló-e, vagy tanítója? Ki keresné akkor a tanulóban a hibát?

Itt eljutottunk a nyilvános vizsgálatok legnagyobb bűnéhez, ahhoz, hogy meghamisítják s károson befolyásolják a tanuló s a tanítója között való pedagógiailag helyes viszonyt. Mert kire is vonatkozik a vizsgálat? *Állítólag* a növendékre. Ámde ezt csak a *naivabb* lelkű kicsi gyerekkel lehet elhitetni, míg a nagyobbak már *látnak* s hamar észreveszik, hogy a vizsgálat kívülük az igazgatóra, a tanárokra s tanítónőjükre is kiterjed, mit a legtöbb esetben nem nehéz leolvasniok különösen az utóbbiaknak arcáról és magatartásáról. S a növendék helyesen látott. Helyes érzékkel hamar kiismerte a helyzetet, melyben mindazt, a mit ő tőle kérdeznek, tulajdonképpen a tanerőtől kérik számon; s a mire a tanuló nem tud megfelelni, avval a tanerő maradt adós. Kell-e bizonyítani, hogy az ilyen tartozás szigorú jegyzékbe szokott vétetni s nem egyszer tönkre teszi a tanerő hírnevét, előmenetelét, s egész nevelési befolyását és eredményét? Természetes, hogy az ilyen eshetőségeknek még gondolata is irtózatot kelt, s hogy ezek bizonyos kényszerűséggel rácsábítják a tanerőt arra, hogy a tanulókat a vizsgálatra — mint mondani szokták — *kikészítse*. S mi lesz így a vizsgálatból? Nemde, ünnepi mutatvány, üres szemfényvesztés, mely tanítót s tanulót egyaránt alakoskodásra, színlelésre ösztönöz . . . .

Ide sorolhatók azon esetek is, ha a tanító az egész éven át csakis a vizsgálat szükségleteit tartja szem előtt s tanítási módját ennek megfelelőleg alakítja, azaz: csakis az emlékezetet táplálja; vagy ha a növendékekkel felváltva a tanult anyag egyes részleteit magoltatja be s így a tanulók számára kinek-kinek adandó feleletét már előre kijelöli.

Nem ritka azon eset sem, ha a vizsgáló hatósági közeg — esetleg feledékenységből is — megtéveszti azon osztályt, a melyben van s oly kérdéseket intéz, melyek vagy magasabb, vagy legalább is *fejlettebb* osztályba valók volnának, miért is feleletet persze — nem kaphat. Az ilyen puhatolódzási excursióknak nagyon

kellemetlen következményeik szoktak lenni. Mivel a tanulók s a szülők az osztályok tanterveit nem szokták ismerni, a felelet kimaradása miatt a tanerő oly megszégyenítésnek lehet kitéve, hogy egyszerre tönkre silányulhat egész nevelési eredménye. Pedig már nem egyszer vetették szemére a vizsgáló közegeknek azt is, hogy a közönség jelenlétét szeretik arra is felhasználni, hogy a vizsgálat közben részletekbe menő szakismereteikkel brillirozhassanak, nem gondolván meg, hogy e nimbus-hajhászással mennyi pedagógiai kárt okozhatnak.

Nem sokkal kisebbek a nyilvános vizsgálatok bűnei akkor sem, ha — mint mondani szokták — minden rendjén is megy. Mert azt, hogy a vizsgálatok előtt izgatottsággal teljes, mohó ismétlés folyik, a mely a tanítás nyugodt, rendes menetét megzavarja s a tanulót a kimért, biztos haladás helyett erői túlfeszítésére ragadja — tagadni ugyan nem lehet. Valamint azt sem, hogy a nyilvános vizsgálatokon általában azon szakok tanerői vannak túlzott előnyben, melyekben a munka fősúlya már természetszerűleg inkább az emlékezeti anyagra esik, azok fölött, kiknek a tanulók értelmi erejéből inkább a felfogó és alkotó képességek fejlesztése jutott osztályrészükül. Hisz nyilvánvaló, hogy az emlékezeti anyagot, melyet többnyire a szavakkal együtt vettünk át, sokkal folyékonyabban tudjuk kifejezni, mint azt, a minek a feleletre készülés pillanatában adott lételt gondolatvilágunk. Pedig a nyilvános vizsgálatoknál a siker zálogát a *folyékony* feleletek képezik. Ezek külső értéke nem egyszer magukat a pedagógusokat is megtéveszti s így nem igen csodálkozhatunk, ha a laikus közönség a sikert azon szakok képviselői felé hárítja, a melyeknél a növendék ajkáról ömlik a szó «mint a vízfolyás». Ez is csak olyan érdemetlen csillogást tesz lehetővé, mint az előbbi volt s melyről nehéz volna eldönteni, mennyivel igazságosabb amannál.

A tanulókat illetőleg is sok a látszat és képzelgés a vizsgálatokhoz kötött s fentebb jelzett várakozásokban. Arra, a mi a vizsgálat főczélja lenne, hogy alkalmat adjon a tanulónak bebizonyítania, hogy ismeretköréből mennyire tudja a kérdezett anyagot hamarjában kiválasztani s logikailag rendezni; hogy a tanuló előtt

a vizsgálat tartamán láthatóvá váljék az egész út, melyet egy évi ismeretszerzés közben megtett; s láthassa a maga s mások munkájának eredményét, miből megelégedést s önbizalmat meríthessen: a záró vizsgálatok mai rendszere mellett nem juthat mód és idő. A vizsgálatoknak nevezett tessék-lássék produktiók e két érdeket nem szolgálhatják, sőt még egy, az előbbiekhez becsben egészen hasonló előnyt is koczkáztatnak, azt, hogy a tanulók alapos készülését, a szorgalmas ismétlést éppen a könnyelmű tanulónál, a kire leginkább akarnánk hatni — nem mozdítják elő. Mivel a vizsgálatok mostani szokása mellett a vizsgálati feleletnek az osztályzatra nincs és nem lehet befolyása, a könnyelmű tanuló a vizsgálatnak semminemű jelentőséget nem tulajdonít s hasznára válható üdvös ismétlést fölöslegesnek tekinti. Sőt még olyan tanuló is akadhat, a ki az ismétlés helyett megbízik abban, hogy a tanár vagy tanítónő — már önmaga iránt való tekintetből is — úgy vagy olyasmit kérdez tőle, mire felelettel adós nem maradhat!

Tekintsük a nyilvános vizsgálat hatását a tanulóra még egy másik szempontból. Az olyan növendéket, kinek valamely hozzátartozója nem jött el a vizsgálatra, az ilyen ünnepség milyen tapasztalatokkal fogja gazdagítani? Első sorban azt fogja látni, hogy míg reá a vizsgálat egész folyamán alig jut 2—3-szor a felelés sora, addig azon társai, kiknek valamely hozzátartozójuk van jelen, csaknem minden tantárgyból szólíttatnak felelésre. Azután észre fogja venni, milyen épületes különbséget tesz a közönség a felelők között figyelmének megajándékozásával. Látni fogja, mennyire más a közönség figyelme, ha pl. egy kereskedőnek vagy iparosnak gyermekét szólítják felelésre s mennyire más akkor, ha a felelő az esetleg jelenlevő polgármesternek vagy alispánnak gyermeke — tekintet nélkül arra, hogy a felszólított gyermek önszemélyére nézve megérdemli-e ezt a kitüntető figyelmet vagy sem? — Hát az olyan növendékre, a ki különben jó tanuló, de bátortalan, szerény modora és fellépése van, arra meg milyen lesz a vizsgálat pedagógiai hatása, ha látja, hogy a közönség elismerését s tetszését leginkább azon felelők nyerik meg, kik a tetszetős megjelenés, bátor fellépés és rokonszenves hang természeti adományaival rendelkez-

nek, míg azok, kik az egész éven át szorgalmasan buzgólkodtak s kitartásuk és tehetségükkel eredményes munkát is végeztek, de ezt elfogódott, szerény maguktartása folytán a nagy közönség előtt dokumentálni nem tudják: sokszor még — dorgálásban is részesülnek halk beszédjük s félelmükért, mely utóbbi nem egyszer saját tanerőikről megyen át rájok?

Itt, a növendékek modoráról szólva, van helyén megemlíteni, hogy az ilyen évzáró vizsgálatokon ötlik fel leginkább, milyen ellentét van a nőnevelés elmélete és gyakorlata között. Nemde, az elméletben azt hangoztatjuk, hogy a nyilvános szerepléstől a leányok távol tartandók, hogy a nyilvánosságra való szoktatás nem igen egyezik a nőiességgel s a lánynevelés *igaz* érdekeivel. A theoriában szigorúan megkivánjuk a serdülő lánykától, hogy magaviseletében, modorában *szerény* legyen s hogy az idegenekkel szemben *tartózkodó*, sőt *elfogódott magatartást kövessen* . . .

Annak felemlítése sem lesz talán felesleges, mily ellentétben vannak az ilyen nyilvános vizsgálatok az iskolai munkának szerény egyszerűségével, bensőségével. Az egész éven át a lelkiismeretes, alapos munkára s a munka igazi, benső értékének megbecsülésére szoktatjuk a tanulót s ime, most a vizsgálaton, midőn fáradsága gyümölcsét kellene szednie, azt látja, hogy a családi leszármazásnak, a tetszetős megjelenésnek, bátor fellépésnek sokkal több értéke van, mint a legalaposabb készültségnek, ha vele az említett külsőségek összekapcsolva nincsenek.

S ha most végül a vizsgálaton nyert benyomások alapján a közönség vagy a hatósági közeg *itéletet* akar mondani a növendékekről egyenkint s összeségükben, mint osztályról, vajjon helyes lesz-e az ilyen alapon megalkotott itélete? Lehet az pedagógiailag helyes, hogy a tanuló *egész évi* munkája csakis és kizárólag az *év végén mutatkozó eredmény alapján itéltessék* meg, kivált az olynemű intézetekben, melyekben a *nevelés* érdekeinek kell dominálniok?

A vizsgálatok nyilvánosságával járó ezen anomaliák sorát még csak a következőnek felhozásával akarom befejezni, nem óhajtván kiterjeszkedni arra, hogy az idegesség jelen századában

mennyire van helyén a leánynövendékeket kitenni amaz izgalmaknak, melyekbe ez intézmény a tanulókat sodorja. Ennek kifejtését valamely egészségtan-tanító orvos kollegának szeretném figyelmébe ajánlani. Végső megjegyzésem a füzeteket illeti. Csaknem minden iskolánál szokásban van, hogy a vizsgálat folyamán a növendékek dolgozó füzetei (irásbeli gyakorlatai) a közönség között megtekintés czéljából szétosztatnak. Pedig ez eljáráshoz pedagogiai szempontból sok szó fér. Hiszen nyilvánvaló, hogy a dolgozatok alá irt biráló megjegyzések, esetleg rosszalások *csakis az illető növendéknek* szólanak vagy legfeljebb közvetve annak szülőjéhez intézvék, de a nagy közönség elé éppenséggel nem valók, a minthogy az osztályban történtek s az iskola benső életének taglalása nem viendő át a publikumba, hanem kell, hogy az a tanulók s tanítók benső iskolaügye maradjon. Tudjuk, hogy ezen biráló megjegyzések nemcsak dicséreteket szoktak tartalmazni s tudjuk, hogy a dorgálás, feddés üdvösebben szokott hatni, ha szűk körben marad s hogy gyakran kárt okoz, ha azt az egész osztály vagy éppen a publikum elé visszük. — Tulajdonképpen minek is adjuk e füzeteket a közönség kezébe? Hiszen előtte mind az osztályzati, mind pedig a javítási jegyek nagyrészt érthetetlenek. S vajjon mi szokott ebből következni? Az, hogy az iskola szűkebb körén kivül álló közönség e reá nézve hyeroglifikus jegyeket helytelenül értelmezi s ebből a legfurcsább vélemények kelnek lábra mind a tanuló s tanár munkáját, mind pedig az iskola szervezetét illetőleg. Hiszen eltekintve a dolgozatok érdemleges elolvasásához szükséges figyelem hiányától, hogyan legyen a közönségnek *csak érkezése is* a vizsgálat rövid tartama alatt a füzetekben levő dolgozatokat átlapozni, esetleg néhányat összehasonlítani, hogy magának rólok némi alappal biró véleményt alkothasson? Vajjon nem erőszakoljuk-e itt is a valótlanságot?

De a mikor a szülőknek a vizsgálatokon való jelenlétét ennyiféle szempontból helyteleníteni kellett, abból még korántsem következik, hogy a szülők, a gyámok s az iskolaügy egyéb barátai az iskola érdekeltségi köréből egészen számüzessenek. Nem, ez nem lehet senkinek szándékában, a ki meggondolatlanul nem akarja

az iskola legfontosabb érdekét, a szülők érdeklődését az iskolai munka iránt s a szülők abbeli vitális jogát könnyelműen csorbítani, hogy tudomással birjanak gyermekök neveltetési és tanulmánybeli körülményeiről. Ezt nem czélozza senki, de azt igenis akarhatja, hogy a szülőknek az iskola iránt való érdeklődése oly módon nyilvánuljon, a melyen az nem jár annyi veszedelemmel, mint az évzáró vizsgálatok alkalmával. Nem a dolog maga tehát, hanem a *mód* s az *alkalom* az, mely itt is kárhoztatandó, mint még annyi más iskolai ügynél.

Csak helyesebb irányba kell tehát az érdeklődés kielégítését terelni, — de ez aztán *igazi s komoly* érdeklődést kiván, s akkor úgyszólván önmagától annyi s oly kedvező mód s alkalom kinálkozik, hogy szinte válogatni lehet bennök. Hiszen találhatni-e kedvezőbb alkalmat az iskola munkájának megismerése és megitélésére annál, mely napról-napra kinálkozik a szülőknek, ha gyermekök otthon való munkájára (a leczketanulás, feladványkészítés) némi ügyet vetnek? A gyermek mindennapi leczketanulása olyan képet nyujt az iskola követelményeiről, nevelési szelleme s tanításmódjáról, hogy ahhoz hasonló értékűt a szülők más módon soha nem szerezhetnek. Leghívebben megismerhetik tehát azon követelményeket, melyeket az iskola gyermekökkel szemben támaszt. Azt meg, hogy mennyire felel meg gyermekök e követelményeknek, elég világosan láthatják annak füzeteiben az irásbeli dolgozatok alá irott megjegyzések s osztályzatokból, valamint abból, hogy az iskolától évente hat vagy legalább is három izben hivatalos tudósítást kapnak gyermekök magaviselete, szorgalma s előmeneteléről. Az iskola s az osztályok tantervi törekvéseiről, valamint a növendékek összesége által elért eredményekről az év végén kiadott nyomtatott értesítő óhajtja a szülőket tájékoztatni. Arról tehát, hogy a szülőknek nem volna alkalmuk betekinteni az iskola nevelési és tanítási műhelyébe, melyben gyermekeik kiképeztetése történik, joggal panaszkodni nem lehet. De viszont még általánosabb az a panasz, hogy a szülők sem gyermekeik otthon való foglalkozásával, sem pedig az iskola közleményeivel — nem törődnek, mely utóbbiakat pedig az iskola avval a világos czélzat-

tal szokta kibocsátani, hogy az érdeklődő szülők s gyámok alkalmul tekintsék őket arra nézve, hogy az iskola munkásaival személyes érintkezésbe is lépjenek. Ez — sajnos — ritkán szokott bekövetkezni. S vajjon miért? Mert a szülők vagy *nem akarnak* vagy *nem tudnak* a gyermek iskolai dolgaival törődni! Hát vajjon a nyilvános vizsgálatokból meríthetnének-e az ilyenek hasznot?

Ha a szülők az egész éven át nem tartották érdemesnek, hogy utána nézzenek gyermekük iskolai ügyeinek, vajjon az mit, hogyan s mily eredménynyel tanul, mikép várhatjuk az ilyen szülőtől, hogy a vizsgálat alkalmán letegyen közömbösségéről s az említettekre ügyeljen? S ha esetleg ügyel is, képes lesz-e magának némi alappal biró véleményt alkotni saját gyermeke s társainak haladási viszonyairól? S ha erre természetszerűleg képtelen, mire való a jelenléte? Ha pedig a szülő *törődött* a gyermekével, akkor nincsen a vizsgálat nyujtotta alkalomra szüksége, hogy gyermeke készültségéről meggyőződjék, a tanerőkkel megismerkedjék, minthogy ezek összevéve a vizsgálatok idején *már* nem ismeretlenek előtte. Azon érdekét pedig, hogy tudomást szerezhessen az intézetben dívó szellemről, a tanerők bánásmódjáról s modoráról, sokkal czélszerűbben kielégíti a szülő, ha az iskolák szerény ünnepeire megyen el, mert ekkor bizonyára hívebb képet nyer mindezekről, mint a vizsgálat alkalmán.

A mi pedig az ellenőrző hatósági közegeket illeti, azt ugyan a legnagyobb fejtörés mellett is nehéz lesz kieszelni, vajjon miről jó az, hogy azok az ellenőrzés megejtése végett éppen az évzáró vizsgálatok alkalmára küldetnek ki, mikor éppen a vizsgálat *nyilvánosságából* gördülnek eléjök a legnagyobb s javarészt legyőzhetetlen akadályok? Érthetetlen ez intézkedés, mikor az iskola ajtaja az ily közegek számára minden nap nyitva áll s az év hosszú folyama elegendő időt nyujt arra, hogy az iskola munkáját, mind a tanulókat, mind a tanerőket illetőleg, *behatóbb* megfigyelés és elbirálás alá lehessen venni. Hiszen ha az lenne a felettes hatóságnak czélja, hogy az iskolát kicsinosított állapotában, ünnepi díszében szemlélhesse s a tanulók és tanerők alakoskodó képességeiről szerezzen információt: akkor természetesen alig lehetne a nyilvá-

nos vizsgálatnál kedvezőbb alkalmat találni. De ez persze nem lehet a főczél.

Ha ezt a fontos érdeket: az ellenőrzést nem akarjuk puszta formalitássá lealjasítani, vagy pedig az iskolai élet tisztaságának megrontójává tenni, itt az ideje, hogy annak a maga helyén való érvényesüléséről gondoskodjunk. Hiszen az ellenőrző közeg az iskolába a módszer s modor, a nevelési és tanulmányi eredmény megfigyelése végett küldetik. S vajjon hogyan érje el a czélját? Nemde, a módszerből a nyilvános vizsgálaton csak egy kis, ámbár nagyon fontos részszel: a kérdezéssel s annak alakjaival ismerkedhetik meg a biztos? A módszer főrészével: a tanítással, s annak különféle módosulataival természetszerűleg nem igen lehet a nyilvános vizsgálaton találkozni. Ennek megfigyelésére csak év közben nyilik alkalom, valamint annak észrevételére, mennyire tudja valamely tanerő az alkalmas tanítási anyagot a nevelés czéljaira felhasználni, vagyis mennyiben képes avval a növendékek jellemfejlesztésére hatni.

A tanerő *modorát* is csak a rendes tanítás menete alatt figyelhetni meg. Mert hisz a mit a vizsgálaton ebből láthatni: a külső magatartást, a publikummal való érintkezési módot, — ezek csak mellékes dolgok a *tanerő* modorának megitélésénél s ezek tekintetében a leányiskolai alkalmazottaknál hiányt találni amúgy sem volna szabad, mert az e tekintetben kifogásolható egyéniségek nem — leányiskolába valók. A miben a *tanerő* modorának az értéke rejlik: az a növendékek figyelmének ébren tartása és fegyelmezése! Ezen képességek bemutatása és észrevételére nyilik-e a vizsgálaton kellő alkalom? Azért mondom kellő, mert hisz némi alkalom van, de ez is visszás, fordított képet mutat. Ha a vizsgálaton a növendékek szórakozottságával s figyelmetlenségével találkozunk, lehet-e ezt jogosan a tanerő rovására betudni? Vajjon milyennek kellene annak a gyermekseregnek lenni, melynél elérhetnők azt, hogy a közönség jelenlétére, jövése-menése s magatartására ügyet ne vessen, hanem figyelmével folyton a tárgynál legyen? Evvel foglalkozzék szakadatlanul, habár a feleltetés rendszerint abcz-sorban halad s a növendék előre láthatja, hogy körülbelül mikor kerül reá

a felelés sorja, tehát meddig nincsen figyelmére szüksége; vagy ügyeljen akkor is, mikor látja, hogy csak azok szólíttatnak felelésre, kiknek hozzátartozójuk van jelen, ha részéről ez eset nem forog fenn; s végül *legyen képes* még akkor is figyelni, midőn a a vizsgálat vége felé, ha már 5—6 tantárgy végig nyaggatódott, csak úgy tánczol a testileg lelkileg kimerített gyermek előtt az addig felelevenített sok heterogen képzet!

Mindezen árnyékoldalaktól megmenekül az iskola s az ellenőrző hatóság, ha az iskolai munkának megfigyelése és felülbirálására nem a nyilvános évzáró vizsgálat alkalma, hanem a rendes szorgalmi idő bármely része fog választatni. Sőt még előnyöket is biztosít magának: mert csak ilyenkor nyílhatik alkalom az említetteken kivül annak megfigyelésére is, milyen a tanerő pontossága a tanítás kezdése és végzésében, milyen a buzgósága az órákra való készülésben; megitélhetni az irásbeli dolgozatok iratásában követett rendjét s általában tanítási menetét és módszerét, annak a tanterv követelménye s a tanulók állapotával való összhangba hozatalát illetőleg; szemügyre vehetni, mennyire foglalja el a tantestület egy-egy tagja a tanulókat házi munkával s végül, hogy a fegyelmezés eszközeit mennyire alkalmazza a növendékek egyéniségéhez. Csak ilyenkor lehetséges az iskoláknál kivánatos egységes, egymásba vágó s egymást kiegészitő eljárásnak megfigyelése; csak ilyenkor nyerheti az iskola is az ellenőrzésből a legértékesebb, az *igazi* hasznot, melynek elvitathatatlanul abban kell állania, hogy az ellenőrzést gyakorló hatósági közeg az iskola tanerőit vagy megerősítse ténykedésük irányának helyességében, vagy pedig azok esetleges tévedéseit kiigazítsa, őket jobb útra térítse.

Nemkülönben óhajtandó az évközben való ellenőrzés a tanulók érdekéből is. A tanítványok az osztályszemlék (hospiczatio) útján rendszerint szokva vannak hozzá, hogy a tanítást végző tanerőn kívül a tanítás alatt az iskola köréből még mások is vannak jelen s hozzá esetleg kérdést is intéznek. De ha nincsenek is hozzászokva, az ellenőrző közeg megjelenése nem kelthet bennök akkora elfogódottságott, mintha nagyobb közönség van jelen s a mi fő: a növendékek figyelme nem szóródik el. Az ellenőrző közeg ilyenkor a

mindennapi munkában látja őket s több ideje lévén az egyesekkel foglalkozni, számba veheti azok képességét és munkáját s így ítélete nemcsak alaposabb, hanem igazságosabb is leszen. Mert azt ugyancsak nem lehet igazságosnak nevezni, kivált a leányiskolák növendékeivel szemben, ha a tanulókat pusztán az év végén mutatkozó állapot szerint ítéljük meg. Már pedig az év végén tartott nyilvános záróvizsgálatok csakis ezt mutatják be s így az osztályozó közegnek okvetetlenül abba a hibába kell esnie, hogy ítélete — egyoldalú marad . . .

Itt nyílik alkalom azon kérdésnek felvetésére is, vajjon mi légyen annak czélja, hogy a vizsgálaton az igazgató vagy annak helyettese végezze az osztályozást s a bizonyítványok megállapításánál a tanfelügyelő a végosztályozást ellenőrizze? Hogyan tegyük azt fel valamely tanerőről, a mikor az a növendékekkel az egész éven át foglalkozott s magának a tanuló magaviselete, képességei, szorgalma, figyelme s az éven át elért eredményéről közvetlen tapasztalatokat szerezhetett: hogy annak ítélete ne legyen *legalább is* olyan alapos, mint azon ellenőrző hatósági közegé, a melyik csak a nyilvános vizsgálat rövid tartamán, mindössze néhány perczig látja maga előtt a tanulót — kicserélt formában. Ha ez az ellenőrző személy az osztályozást önállóan, csakis saját tapasztalataira alapítva akarja végezni, úgy az ilyen osztályzatok többnyire egy húron pendülnek azokkal, melyeket a különféle fajú s fokú felvételi vizsgálatok szoktak produkálni s melyekről a szerzett tapasztalatok nem egy furcsaságot jegyeztek fel, de azt nem, — hogy pedagógiai értékük volna.

Kívánatos ez az *évközben* való ellenőrzés a növendékek egy másik érdekéből is. Az ismétlésekkel járó érdeket értem. Ha a hatósági személyek az iskola munkájának ellenőrzését a tanítási év végére, a nyilvános vizsgálatok alkalmára halasztják, bizonyára azon bevallott szándékkal, hogy ilyenkor a nyilvánosság ellenőrzése mellett az egész év összes eredményéről kérjenek számot: olyankor a tanár- s tanulónak az ismétlésnél arra kell törekednie, hogy a tanulmány anyagának főtételeit (axiomáit) minél nagyobb számban áttekinthesse s emlékezetében megtarthassa.

Ilyen körülmények között az ismétlésnek csak az az előnye fog érvényesülni, mely a tanult anyagnak az *emlékezetben való megszilárdításában áll.* — De viszont az ismétlésnek még egy másik, az előbbinél nem kevésbbé fontos czélja is van, az, hogy ilyenkor a tanult anyag különféle szempontok szerint csoportosíttassék s rendeztessék s hogy ilyenkor mutattassanak ki az egymástól elkülönítve tanult tudományszakok közötti rokonvonatkozások. Az ilyen irányú ismétlés amennyire nem alkalmas a vizsgálat czéljaira, mert a reális adatszámot nem igen növeli, annyira fontos az a gyermeknél a *megkülönböztető, a kombináló és rendező képesség és erő fejlesztésére.*

Azonban e soroknak nem az volt a czélja, hogy kimutassák, mennyi előnynyel jár az ellenőrzésnek az év folyamán való gyakorlása, hanem az, hogy arra való utalás mellett mennyi előnyt *koczkáztat* az iskola az ellenőrzésnek az évzáró nyilvános vizsgálat alkalmán való teljesítésével, hogy mennyi pedagógiai veszedelmet rejt magában ez intézmény dédelgetése, fentartása. Czéljok volt, hogy mozgalmat indítsak velök iskoláink egy kórságának megszüntetése: a nyilvános évzáró vizsgálatok eltörlése iránt s hogy velök az olvasó szives érdeklődését és támogatását az ügynek megnyerjem.

Sopron. *Józsa Menyhért.*

A NEVELŐNŐKÉPZÉS ÜGYE AZ ORSZ. KÖZOKTATÁSI TANÁCS ELŐTT.

A vallás- és közoktatásügyi minister úr 1893. évi márczius hó 19-én 12856. sz. a. kelt rendeletével, mint olvasóink már tudják, elhatározta, hogy az eddigelé a budapesti VI. ker. állami tanítónőképző intézet keretében fenntartott nevelőnőképző intézetet a budapesti II. ker. áll. tanítónőképzővel oly módon egyesíti, hogy a nevelőnői pályára készülő növendékek az utóbbi helyen a tanítónőképző számára megszabott tanúlmányok mellett idegen nyelvekben és zenében behatóbb oktatásban részesüljenek. A két intézet tanári testületei a budapesti kir. tanfelügyelő elnöklete alatt és a miniszter úr által ez alkalommal kiküldött Szuppán Vilmos igazgató részvételével együttes ülést tartván, noha elvi szempontból a nevelőnőképzés más radikálisab megoldását is ajánlatosnak találták, a miniszter úr által tervezett egyesítést gyakorlatilag megvalósíthatónak ismerte el s erre nézve szervezeti vázlatot és részletes tantervet dolgozott ki.

Ezen munkálatokat a miniszter úr véleményezés végett az orsz. közoktatási tanácshoz küldvén, a nevelőnőképzés ügye itt behatható tanácskozásnak tárgyává tétetett. A tanács elnöksége Hofer Károly elnöklete alatt bizottságot küldött ki, melynek tagjai voltak: Finászy Ernő, Kármán Mór, Sebestyén Gyula, Szuppán Vilmos. E bizottság f. é. márczius 20-án és 27-én tartott üléseiben hosszabb eszmecsere után a következőkben állapodott meg:

A tanítónőképzéstől teljesen elkülönített nevelőnőképzés és ennek megfelelőleg külön nevelőnőképző intézet szervezése se nem kívánatos, se nem szükséges. — Tekintettel arra, hogy főleg két

rendbeli társadalomnak, t. i. egyrészt a vidéki tehetősebb közép- és földbirtokos osztálynak, másrészt a gazdag és előkelő társadalmi osztálynak különböző igényeit kell a nevelőnőképzésnek kielégítenie, elvileg kétnemű képzésről kell gondoskodni: egy alsóbb és egy felsőbb fokúról. Amazt az elemi iskolai, emezt a polgári iskolai tanítónőképző intézetek keretében lehet megadni. Ennélfogva a bizottság a miniszter úrnak azon elhatározását, hogy a budapesti VI. ker. áll. polgári iskolai tanítóképző intézetben közvetített nevelőnőképzés, mely a mai állapotában inkább az alsóbb fokú képzéshez kötött igényeket elégíti ki, a nevezett intézet kötelékéből kivétessék s e képzéssel a budapesti II. ker. áll. elemi iskolai tanítónőképző bizassék meg, a mondott szempontból helyesli, azzal a hozzáadással azonban, hogy kívánatos volna a polgári iskolai tanítónőképző intézetet magasabb rendű nevelőnőképzés feladatával megbízni és pedig oly módon, hogy a jelöltek a három évfolyam bevégeztével polgári iskolai tanítónőkké és egyúttal magasabb rendű nevelőnőkké képesíttethetnének. Ez intézkedés ételbeléptetése esetén a tanári testületek értekezletén több oldalról sürgetett s a miniszteri rendeletben is érintett ötödik évfolyam szervezésének szükségessége elesnék. — A bizottság kívánatosnak tartaná, hogy a budapesti II. ker. áll. tanítónőképző intézet kizárólag csak is azokat képezze ki, akik a tanítónői képesítésen kívül kezdettől fogva nevelőnői képesítésre is törekesznek. E végből azonban szükséges volna Budapesten egy externusoknak való külön állami elemi iskolai tanítónőképző intézetet felállítani. Amennyiben azonban ez nem volna lehetséges, a miniszter úr által tervbe vett intézkedés is megfelel, sőt kívánatos, hogy necsak a budapesti hanem az országnak más, alkalmas pontjain levő tanítónőképző intézetek is bizassanak meg a nevelőnőképzés feladataival. (Péld. Pozsony, a hol a növendékek legnagyobb része már a szülői házból hozza magával a német nyelv gyakorlati ismeretét.)

A bizottság ezután a szervezet és tantervre nézve kidolgozott tervezeteket vette tárgyalás alá; amazon jelentékeny módosításokat tett, emezt pedig teljesen átdolgozandónak találta, a mire nézve megadta a vezető szempontokat.

Az orsz. közoktatási tanács nép- és szakiskolai osztálya április 6-án tartott ülésében hozzájárult a bizottság javaslataihoz, azonfelül a kérdéssel kapcsolatosan felmerült s a tanácsban közhelyeslésssel fogadott két kívánságra hívta fel a miniszter figyelmét.

Egyik vonatkozik a nevelőnők jövőjének biztosítására. A nevelőnőképzésnek hazánkban az lévén feladata, hogy a külföldi eredetű nevelőnőket kiszorítsa, a szakosztály a képzés helyes intézésén és szervezésén felül még egy másik, nem kevésbbé fontos intézkedéstől várja a sikert; s azt hiszi, hogy csak akkor fogunk elegendő számú, hazafias irányban nevelt, kellőleg képzett és hivatott nevelőnőket kapni, ha a nevelőség megszünik pusztán átmeneti állás lenni, s az ezen állásban eltöltött, sokszor igen nehéz évek teljesen veszendőbe nem mennek. E végből azon kéréssel járúl a szakosztály a miniszter elé, hogy megfelelő módon intézkedjék, hogy az oklevéllel bíró nevelőnők, mihelyt nevelőnői alkalmazást kapnak, az orsz. nyugdíjintézet kötelékébe beléphessenek s nevelőnői éveik nyugdíjigényök megállapításakor beszámíttassanak.

A második óhaj a nevelőnők vezetésére bízott, tehát házi tanításban részülő gyermekek, úgyszintén nevelőnőik, ill. tanítóik kellő nyilvántartására vonatkozik, s oda irányúl, hogy az 1868. évi XXXVIII. t.-cz. 6. és 7. §-ai a valóságban végrehajtassanak. A házi tanítás módjára, s nevezetesen arra, hogy a tanítókul és nevelőkül alkalmazottak bírnak-e az erre megkívánt minimális képességekkel, ma az iskolai hatóságok figyelme rendszerint nem terjed ki, holott épen a képzett és képesített nevelők és nevelőnők kellő érvényesülhetése érdekében fölötte kívánatos volna, a nyilvántartásnak és ellenőrzésnek legalább az a módja, mely a Thun-rendszer idejében nálunk is tényleg fennállott.

Budapest. —*n* —*s*.

A VEGYES ISKOLÁK INTÉZMÉNYE AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN.

A «Revue Pédagogique» f. é. márczius havi füzetében egy igen érdekes és sok gondolatot keltő czikk jelent meg, mely az Egyesült-Államokban nagy számban fennálló vegyes iskolák kérdésével foglalkozik. A czikk tulajdonképen töredéke egy jelentésnek, melyet Dugard a szerző, Francziaország közoktatásügyi miniszteréhez intézett s melyben számot ad ama tapasztalatokról, melyeket Amerikában való tartózkodása alatt a tanügy tanulmányozása közben szerzett.

Minthogy a vegyes iskolák intézményével az alsófoku oktatás terén Europa-szerte találkozunk, sőt Finnországban e tekintetben a közép foku iskolákban is tettek már kisérletet — a kérdés nem egészen idegen előttünk s így nem lesz érdektelen, ha Dugard jelentését, mely a vegyes iskolák intézményére vonatkozólag a legkiválóbb amerikai pedagogusok pártoló- és ellenző véleményét tartalmazza, e helyt közöljük.

Az amerikai liberalis szellemű nevelésnek kétségkívül az a legjellemzőbb vonása, — mondja Dugart — hogy a fiuk és leányok tanítását közösen eszközli, úgy a nyilvános alsóbb foku- és high schoolokat, valamint a magán jellegű collegeket, nevelő intézeteket és egyetemeket a fiúk és leányok közösen látogatják. Az europait ez rendkivül meglepi, mert a szellem, mely ez intézetekben uralkodik, teljesen ismeretlen előtte. Zavarba hozza az a fesztelen, bizalmas modor, mely a tizenhat-tizennyolcz éves fiatal emberek és leányok mindennapi érintkezését jellemzi; úgy dolgoznak, csevegnek együtt,

mint pajtás a pajtással, pedig ezek a finom megjelenésü, előkelő magatartásu s korán kifejlett szépségü nők semmiben sem emlékeztetnek az iskolás leányra. Csodálkozással kérdezzük önnön magunktól, hogy az amerikaiak józan felfogása mellett mikép verhetett magának gyökeret ez az intézmény az Egyesült Államokban, s nem merünk a következményekre gondolni, annyira aggodalomkeltőkne kerkölcsi szempontból itéljük azokat.

A vegyes iskolák meghonosodása szoros összefüggésben áll az Egyesült Államok keletkezésének történetével. A «settlerek» (gyarmatosok) ugyanis megtelepedvén Amerikában, elsősorban termővé tették a földet, loghouse-okat (faház) építettek s miután az anyagi élet szükségleteiről ily módon gondoskodtak, legközelebbi kötelességüknek tekintették, hogy iskolákat létesítsenek; mivel azonban nagyon szegények voltak arra, hogy minden község számára két iskolaépületet emeljenek, vegyes iskolákat nyitottak, melyekben fiuk és leányok együtt, egyenlő oktatásban részesültek.

E rendszer jelentékeny költségkimélést eredményezett s a kis községekben nem is rejtett magában semmi veszedelmet, mert a gyermekek úgy szólván a családok között fennálló rokoni és baráti kötelékek oltalma alatt állottak. Nagyon érthető tehát, hogy az amerikaiak megkedvelték a vegyes iskolák intézményét s még akkor is fenntartották azt, a mikor az okok, melyek eredményezték, régen megszüntek. Hiszen ma már gazdag, népes városokat találunk a settlerek rétjein s a tanitók primitiv log-house-jai helyén pompás paloták állanak.

Minden megváltozott, csak a vegyes iskolák intézménye nem. Csakhogy az a kérdés, hogy ma, a midőn a tanítás minden fokán meghonosították s midőn beillesztették a modern élet új körülményei és követelményei közé — hatásában ugyanaz maradt-e, mint a milyen kezdetben volt? Az Egyesült Államokban kiváló szakemberek foglalkoznak mostanában e kérdéssel. Természetes, hogy a vélemények eltérők, minek következtében érdekes polémia fejlődött ki a két ellenséges tábor között, mely az amerikai pedagogia e fontos problémiáját minden oldalulag megvilágítja.

A vegyes iskolák ellenzői azt állítják, hogy minden lény organizmusa szoros összefüggésben áll ama funktióval, melyet a természet rendjénél fogva teljesítenie kell; a nő organizmusa lényegesen különbözik a férfiétól s így a két nem szervezetének működése is természetszerűen különbözik egymástól.

Szerintük már ez a körülmény egy maga eldönti a vegyes iskolák kérdését.

Ők a nőt szellemi tekintetben nem tartják kevesebbnek a férfinál, sőt a vegyes iskolák egyik szenvedélyes ellenzője, a ki a szellemi felsőbbség és alárendeltség tekintetében visszautasított minden összehasonlítást a két nem között, ezeket mondja egyik hires munkájában: «Az emberiség legeszményibb ideálja azt követeli, hogy minden egyes ember tökéletes legyen a maga nemében. A liliom nem magasabb rangu virág a rózsánál, a tölgy sem áll a lóhere felett, mindazonáltal a liliom szépsége nem azonos rózsa a lóhere szépségével, a tölgy hasznossága nem azonos a lóhere hasznosságával. Szánandó az a kertész, a ki egyenlő ápolásban részesíti őket». Azután így folytatja: «Ha a nő férfi-organizmusnak megfelelő nevelés mellett fejlettség tekintetében megközelíti a férfit, mennyire fölül fogná mulni azt tökéletességben, ha olyan nevelésben részesülne, melynek a női organizmus minden oldalu fejlesztése a rendeltetése.

Ezen általános érvekből az ellenvetéseknek egész sorozata következik, melyeket a következőkben foglalhatunk össze:

«A vegyes oktatás káros hatással van a fiatal leány egészségére. Gyengébb lévén a fiúnál, ugyanazt a munkát nem végezheti el anélkül, hogy szervezetének működésében zavar ne keletkezzék. Az együtt tanulás az egészséges, nemes verseny helyett, mely az elkülönített iskolákat jellemzi, beteges rivalitást kelt bennük, mely idegzetüket izgatottá teszi. Túlzott önérzetüknél fogva nem vallják be, hogy ez az életrend kimeríti őket, s minthogy minden áron egy fokon akarnak állani a fiatal emberekkel, sőt ha lehet, túl kivánják őket szárnyalni, lázas buzgalommal tanúlnak s túlcsigázzák, túlerőltetik idegzetüket. Ezen túlerőltetés ma már nagyon észrevehető az amerikai nőkön; rendszerint sápadtak, véznák, gyönge testal-

katuak s szépségük, fiatalságuk csak ideig, óráig tart; ragyogó szellemüket azonban az europaiak is megbámulják».

«Minthogy a nő intelligenciája nem azonos a férfiéval, logikátlan dolog a két nembeli ifjuságot egyenlő szellemi munkásságra szorítani, reájuk egyenlő módszert erőszakolni. A fiúk tanuljanak fiúk módjára, a leányok, leányok módjára. A leánytanuló épen olyan jól ismerheti Virgiliust, Euclydest, mint a fiú, csakhogy mindkettőnek nagy kárára volna, ha ezen ismereteket ugyanazon módszer szerint sajátíttatnók el velük. A nő bár milyen munkakört választ is magának, tartsa mindég tiszteletben női voltát; ne küzdjön azért, hogy a társadalomban a férfit megillető helyet foglalja el, mert e küzdelemben ő lesz a vesztes fél.

Az egykorú két nembeli ifjuság értelmi fejlettségének különböző volta már maga ellene szegül az együtt való oktatásnak, nevelésnek: tizenhat-tizenhét éves korig a fiatal ember értelme nem oly nyilt, nem olyan gyors felfogásu, mint a leányé; ha együtt dolgoznak, a fiú el fogja veszteni bátorságát s le fog a hiába való törekvésről, küzdelemről mondani.»

«Erkölcsi szempontból véve a dolgot, a fiuk és leányok együtt való tanítása és nevelése még súlyosabb kifogások alá esik.

Törvény, hogy a határozott egyéniség uralkodik a környezetében élő, gyengébb egyéniségek felett s mintegy utánzásra készti azokat. A két nembeli ifjuság közül általában véve a fiúk egyénisége a határozottabb. Ha együtt neveljük őket, a leányok csakhamar felveszik a fiúk szokásait, a fiúk pedig épen nem lesznek szelidebbekké a leányokkal való érintkezés következtében. S végül lehetetlen, hogy a fiatalok között, mikor nap-nap mellett bizalmas érintkezésben állanak egymással, ne fejlődjék ki egy-egy kis regény, melyet némelyek nagyon ártalmatlannak minősítenek ugyan, de a mely mégis kellemetlenséget eredményezhet.»

Ezen ellenvetések annyira megokoltaknak látszanak, hogy az ember szinte hajlandó volna ezek alapján a vegyes iskolák eszméjét elvetni; de meg kell hallgatnunk a másik tábor érveit is. Ők a következőkben czáfolják meg a vitában felhozott ellenérveket.

«Kiemelik, hogy a vegyes iskolák, a mellett hogy az Egyesült-

Államok keletkezésének történetében gyökeredznek s a többség szokásának, kivánalmának megfelelnek, több oknál fogva felette állanak a nem szerint elkülönített iskoláknak. Először is gazdaságos intézmény, melynek alkalmazása lehetővé teszi, hogy az iskolai alapítványok egy része könyvek, taneszközök stb. vásárlására fordíttassék. Továbbá megfelel a természet és a társadalom szervezetének. Végül közelebb hozza, mintegy összeegyezteti a két nembeli ifjuság gondolkodását, közös hajlamokat kelt benünk s ily módon előkészíti a családi boldogságot, melyben az egyetértésnek a hiányát rendesen az a korlát idézi elő, mely a házastársak értelmi és érzelmi világa közé emelkedik.

Ezen általánosságban tartott megokolás után rátérnek ellenfeleik érveire s egyenként igyekeznek azokat megczáfolni.

Az az állítás, hogy «a nőt természetének különbözőségénél fogva nem szabad úgy nevelni, mint a férfit» — igen szegényes okoskodás, mert a lélek tudvalevőleg nem nélküli. De tegyük fel, hogy nő és férfi között szellemi tekintetben is olyan nagy volna a különbség, mint physikai tekintetben, ez nem bizonyítana a külön taníttatás mellett, mert hisz minél kevésbbé hasonlít a két nem egymáshoz, annál inkább kell törekednünk arra, hogy a nevelés segítségével közelebb hozzuk őket egymáshoz.

A túlhajtott munka és a beteges versengés állítólag árt a vegyes iskolákat látogató fiatal leány egészségének; pedig ez a veszedelmes versengés és túlerőltetés sokkal inkább gyökeredzik a modern tanítás általános szervezetében, mint a vegyes iskolák intézményében. Hisz az elkülönített iskolák tanterve is egyenlő munkát ró a fiu- és leánygyermekekre s az egészséges verseny, mely állítólag ezen iskolákat jellemzi, nem egyszer rút irigységgé fajul. A vegyes iskola intézményénél sokkal károsabb hatással van az amerikai nő egészségére az idegrontó, száraz éghajlat, az egészségtelen életmód, szokások, czélszerűtlen öltözködés stb. Ezen kívül a traditió sokkal több munkát ró a nőre, mint a férfira. Egy kitünő iró szerint a nőt főképpen a házi gondok foglalják el, a tanulás neki csak ráadás. S ez való igaz: a fiatal ember mit sem törődik a házi bajokkal, hanem nyugodtan végzi tanulmányait, ellenben a high-

school-leány tanulóinak nagy száma megosztja az édes anyával a háztartás terheit.

Támaszkodva azon tényre, hogy a nőnek más a missiója, mint a férfinek, a vegyes iskolák ellenzői kimondják, hogy felesleges a két nembeli ifjuságot egyenlő oktatásban részesíteni. Ezen okoskodásnak régente lehetett valami alapja; mert volt idő, a midőn a nő csupán a házi tűzhely őre volt, tevékenysége kizárólag a házi kötelességek teljesítésében állott s jövőjének biztosítását atyjától, fivérétől, vagy férjétől várta. De azóta nagyot haladt az idők szekere s a társadalom szervezetének jellenlegi állapotában a férfi alig tud keresményéből egy maga megélni; világos, hogy ezentul a nőnek önönmagáról kell gondoskodnia; sőt gyakran előfordúl az is, hogy a gyönge nő egy egész család fentartójává lesz. Ha, mint a férfinek, küzdenie kell a mindennapi kenyérért, nagy igazságtalanság volna megtagadni tőle a physikailag amúgy is gyengébbtől, ugyanazon szellemi fegyvereket, melyekkel a férfiak rendelkeznek. A vegyes iskolák ellenzői beismerik, hogy a nő helyzete a társadalomban lényegesen megváltozott s hogy ennélfogva épen olyan foku ismeretekre van szüksége, mint a férfinak, de rögtön hozzá teszik, hogy ezen ismereteket különböző módon kell elsajátitaniok. A methodusnak ezen különböző voltából következtetik ők az elkülönített iskolák létjogosultságát. Csakhogy ez a következtetés is sántít, mert az egynembeli gyermekek között értelmi fejlettség tekintetében sokkal nagyobb eltéréseket tapasztalhatunk, mint a fiuk és leányok értelmi fejlettsége között általában; és ime, senkinek se jut eszébe a gyengébb tehetségü gyermekek számára külön tanitót adni, hanem a tanítónak kell eljárásában a különféle értelmi fokon álló növendékekhez alkalmazkodni. Az az állítás pedig, hogy a fiatal leányokkal együtt tanuló fiatal emberek elvesztik munkakedvöket, egészen alaptalan, mert a tapasztalat épen azt bizonyítja, hogy a leányok élénk, gyors felfogása serkentőleg hat a fiúk lassubb gondolkozására; s ha mégis akad közöttük egy néhány, a kiket a leányok sikere elkedvetlenít, bizonyosak lehetünk róla, hogy fiú tanulótársaik sikere hasonló hatással van reájok.

Szólnunk kell még az erkölcsi szempontból felhozott ellenve-

tésekről. Kiváló pedagogusok, a kik hosszú időn át állottak vegyes iskolák élén, bizonyítják, hogy az ilyen iskolákat látogató leányok sokkal tartózkodóbb magatartást tanusítanak a fiúkkal szemben, mint a nem vegyes iskolákba járók; a fiúk pedig nem olyan nyersek, magatartásukban, beszédjükben nem olyan pongyolák, mint a fiu-iskolák tanulói szoktak lenni. A Saint-Louis-i vegyes iskola vezetője, a ki maga is több éven át volt egy vegyes iskolának növendéke, többek közt ezeket mondja: «Megfigyeléseim arra indítanak, hogy a vegyes iskolák pártolóinak álláspontját mintegy megerősítsem. Azt tapasztaltam ugyanis, hogy a vegyes iskolákban a nembeli különbség egészen elenyészett, míg az elkülönített iskolák mintegy élesebbé teszik a különbséget. Azonkívül a két nembeli ifjuság folyton figyelemmel kiséri egymás tetteit, ily módon még a legártatlanabb csiny is napfényre kerül; látni való tehát, hogy sokkal megbizhatóbb ellenőrzői és felügyelői egymásnak, mint maga az egész tanítói kar. Nagy befolyással van a vegyes iskolákba járó gyermekek magaviseletére az is, hogy a leánytestvér a fiú, a fiútestvér pedig leány viselt dolgairól hiven számot ád a szülőknek. A folytonos szellemi érintkezés megóvja mind a két nembeli ifjuságot nemi hajlamaiknak tulságos kifejlesztésétől; így a leány csakhamar rájön arra, hogy a tulságos érzékenykedés árt tanulói méltóságának s megtanul ideje korán magán uralkodni; a fiú pedig önkénytelenül is megkiméli a leányt a durvaság, akaratoskodás nyilvánulásainak nem épületes látványától.

Végül a vegyes iskolák ellenzői figyelmen kívül hagyták azt a fontos tényt, hogy a két nembeli ifjuság együtt való nevelése sokkal jobb preservatif a szerelem ellen, mint a folytonos elkülönítés; az olyan leány pld. a ki mindig női társaságban él, ábrándos, regényes hajlamuvá lesz s ennek következtében lobbanékonyabb, mint az olyan leány, a ki sokat van fiúkkal együtt; ennek több a tapasztalata, érettebb s ennélfogva nem enged olyan könnyen a meggondolatlan felhevülésnek. Bátran kimondhatjuk, hogy a szerelem, mely a vegyes iskolákban keletkezik, nem rejt magában veszedelmet, nem ad aggodalomra okot, mert az amerikai nő annyira érzi méltóságát s az amerikai férfi annyira tiszteli a

nőt, hogy az ilyen szerelmi viszonyoknak rendszerint házasság a vége; e házasságok pedig többnyire jól sikerülnek, mert a két fél alaposan ismeri egymást s mert mindketten ideje korán hozzá szoktak az önuralom gyakorlatához. Valóban kivánatos, hogy minél több ilyen házasság köttessék.

S vajjon ez az érzelem, mely a fiatal lelkeket elfoglalja, kárára lenne a tanulásnak? Nem hiszszük. Az ébredő szerelem nem csábítja ábrándozásra, tétlenségre az ifjuságot, hanem inkább fokozott munkásságra serkenti mind a két félt, mert hisz a szeretett egyén nap-nap mellett tanője a vereségnek és sikernek egyaránt.

Azonban az itt elsorolt megokoló érveknél is sokkal inkább bizonyít az a körülmény, hogy a vegyes iskolák intézménye nap-nap mellett új meg új területet hódít.

Részemről; — mondja Dugard — nem mernék a vegyes iskolák intézménye mellett, vagy ellen állást foglalni, miután az amerikai kiváló pedagogusok is, a kik pedig ez intézményt alaposan ismerik, ellentétes álláspontot foglalnak el e kérdésben. Legyen szabad azonban egyéni benyomásaimat e helyt elmondanom:

Nem tapasztaltam, hogy a vegyes iskolák rendszere ártalmára volna akár az egészségnek, akár a tanulásnak, akár a magaviseletnek; sőt úgy találtam, hogy az osztályok sokkal fegyelmezettebbek, mint az elkülönített iskolákban szoktak lenni. De a mi igazán sérti a pedagogiai érzéket, az a leánytanulók és a nőtanítók tulnyomó többsége a magasabb foku iskolákban. Az amerikaiak nagy része már tizenöt-tizenhat éves korában hivatalba lép s így a magasabb foku iskolákban a növendékek kétharmada vagy háromnegyed része leány. Ez az aránytalanság igen káros a fiatal emberre nézve; a milyen kitünő dolog az, hogy ha női társaságban nevekedik, ép olyan káros férfiui tulajdonságai kifejlesztésének szempontjából, ha tulságos mértékben van női befolyásnak alávetve; a milyen áldás a női nevelés a fiúra nézve, épen olyan káros, ha tizennégy éves korán túl nem gyakorolnak reá természetének megfelelő befolyást.

A mi pedig a nőtanítókat illeti, mondhatom, nagyon kínos hatással volt reám az a körülmény, hogy tizenhat-tizennyolcz éves

fiatal embereknek nők adnak szellemi irányt; pedig ők magok sem voltak sokkal idősebbek s így ebbeli törekvésükben még a tapasztalat és a korral járó tekintély sem támogatta őket.

Igaz, hogy a fegyelem mindezek ellenére mintaszerű volt, mert az amerikai rendkívül nagyra becsüli tanítóját. Azért a tanításnak ez a módja mégis csak hiányos, mert a nőtanító nem serkentheti a fiatal emberek szellemét olyan fokú munkára, mint a milyet azok elbirnának, mert nem hatolhat be gondolkozásmódjukba, nem léphet velök szoros szellemi összeköttetésbe s ennélfogva nem lehet szellemi vezetőjük, nem adhat nekik nemöknek megfelelő irányt. S ezt a mulasztást nem lehet többé helyre hozni!

«Beismerem, így fejezi be jelentését Dugard, hogy ezen hiányok tisztán az amerikai viszonyokból erednek s nem folynak a vegyes iskolák rendszeréből. Európában pld. könnyen ki lehetne e bajokat kerülni, de még akkor is nyilt kérdés marad, hogy ez az intézmény egyáltalában prosperálhatna-e minálunk!»

Budapest. *Radnay Bella.*

OSZTÁLYOZZUNK-E?

A gyakorlat döntött s mi minden iskolában osztályozunk. E ténynyel szemben gyakran fölmerül a kérdés: helyes-e, hogy osztályozunk? Megkisérlem a feleletet reá.

Iskoláinkban osztályozzuk a tanulmányi előmenetelt, a szorgalmat és az erkölcsi magaviseletet. E három tekintetben itéletet mondunk növendékeink fölött kezünkben vagy absolut, vagy relativ mértékkel.

Az osztályozás ellenségei nem tagadják sem a jogot, sem az alapot ez ítélet kimondásához. Nem is tagadhatják. Növendékeink elé minden osztályban határozott nevelői s még határozottabb tanítói czél van kitűzve; a miért nemcsak jogunk, de kötelességünk is megbirálni őket, hogy mennyire érték el a czélt, melyet eléjök szabtunk.

Az osztályozást két oldalról támadják: Azt mondják, hogy mi az osztályzatért nevelünk, tanítunk s növendékeink azért tanulnak. És azt mondják, hogy az osztályozás, melyhez csalhatatlan mértékünk úgy sincs, ellenkezik a művelődés érdekeivel s az éttelel.

A támadás nagyon élére állítja a kérdést. Annak, a ki előtt minden vagy pedig semmi az, hogy kitűnőek-e növendékei, vagy nem, nincsen igaza. Nem csupán azért nevelünk és tanítunk, hogy példást, kitünőt jegyezzünk egy-egy növendék neve után; de aztán azért sem ám, hogy szabályszerűt, elégtelent legyünk kénytelenek odaírni. Nem biztosíthatjuk, mi lesz legjobban tanuló, legjobb magaviseletü és kiváló szorgalmu növendékünkből az életben: de a jelen tényt az osztályzással, bizonyítjuk. És tudjuk, hogy a ki-

tűnő tanuló tud, a tudás pedig a műveltségnek és megélhetésnek lényeges kelléke ; a tanulás fejleszti a lelki erőt s így valóban művel; az a közmondás végül, hogy «A milyen volt Jancsi, olyan lesz János» — bár kivételeket tűr — tapasztalati igazságot mond. Ha tehát nevelői és tanítói eljárásunkkal a kitünő, a szorgalmas és jó magaviseletü növendékek számát akarjuk szaporítani : semmit sem tettünk az élet és művelődés érdekei ellen, természetesen föltéve, hogy eljárásunk nemcsak pædagogiai, de egészségügyi tekintetben is helyes volt. Ez mindaddig igaz, míg a kérdést élére állítók be nem bizonyítják, hogy az iskolákban minél több elégtelent és szabályszerűt érdemlő növendéket kell nevelnünk.

No de — mondják — az a baj, hogy a gyermek csupán a jó osztályzatért tanul, viselí jól magát és fejt ki szorgalmat, nem pedig a tudomány, erkölcs, munka, művészet szereteteért. Hát ebben az állításban a tulzás tagadhatatlan ép úgy meg van, mint az igazság. Mert tény, hogy a lelki erő foglalkoztatása csak úgy megszerzi az örömöt, mint pl. az izmoknak természetük szerinti mozgása ; tény, hogy a jótett kellemes érzelme iskolás gyermekeinkben már él; de másrészt el kell ismernünk azt is, hogy pl. a szabad játék bizony sokszor olyan örömök forrása, melyeket a gyermek mindennél többre becsül. Hanem — bár nem teljes valóság — engedjük meg, hogy a gyermek csupán a jó osztályzatért tanul; vajjon ebből az osztályozás eltörlése következik-e ? Vajjon csak azért nem tanul-e a gyermek meleg érdeklődésből a nemesnek, szépnek, jónak szeretetéből, mert osztályozzuk? Vajjon az osztályozás gátolója-e a tanítás, nevelés érdekességének s annak, hogy a tanuló érdeklődése fölébredjen és fokozódjék? Ki mondja a gyermek nevelésben kiirtandónak az anya elismerő, dicsérő tekintetét, szavát, ölelését: mert a gyermek, ha ezeket jó tetteiért élvezi, a jót csupán ezekért fogja cselekedni? Vajjon ki állítja, hogy a gyermek képes a műveltségért, jóért önmagáért fáradni, minden csábnak ellenállni, érzékiségét levetkőzni? Ki állíthatja ezt, a ki tudja, hogy az ész mint az alma, idővel érik; és a ki tudja, hogy a művelt felnőttek is mennyi erőt, buzdítást meritenek az elismerésből, melynek szükségét érzik a legjobbjaink is?

A természet rendje követeli, hogy addig, míg a gyermek magáért a tudásért, a művelődésért, a jóért fáradni, tenni nem képes: fáradjon, tegyen azért mások szeretetének kiérdemlése végett. De, mert a gyermek a szellemi, nemes örömök iránt korán fogékony s mivel e fogékonysága fejleszthető: korán kezdve s fokozatosan haladva neveljük benne a tudás, a szellemi munka, a jótett örömeit és tegyük ezeket önművelésének, önnevelésének hatalmas rugóivá. E munkában az osztályozás bennünket még annyira sem gátolhat, mint a jutalom és büntetés. Hiszen az osztályozás nem jutalom és nem büntetés: az csupán konstatálása a tényeknek, elismerése az érdemnek vagy érdemtelenségnek. Követi az erkölcsi és szorgalmi magaviseletet s nem egyéb, mint az eredmény jelzése. Ha tehát a gyermek csupán az osztályozásért tanulna is — mi azonban nem áll — akkor nem tenne egyebet, mint munkálkodnék az eredményért, a sikerért. S erre a munkálkodásra nevelnünk kell az osztályozás által. Hogy e munka közben és révén ismerete nem bővülne, lelke nem fejlődnék, előtte új látóhatárok nem nyilnának: azt egyáltalában nem mondhatjuk, ha ismerjük a képzetek és gondolkodás természetét.

Szegény osztályozás mért kerülne ellentétbe a művelődés érdekeivel és az élettel? A kitünő azt jelenti talán, hogy a tanuló nem vágyott tudásra, nem is tud semmit s a példás azt bizonyítja, hogy nem jobb, nemesebb, mint volt s mint a milyenek a nem példásak? Az osztályozás talán arra ösztönöz, hogy ne tanuljanak, ne javuljanak a növendékek? Avagy az élet nem mond ítéletet az emberek fölött? Önmagunk vagy a köz érdekének ártanak a bizonyítványok?

Ne essünk tulzásba egy irányban sem. Az osztályozás sem nem minden, sem nem semmi. Nem minden, mert nem az osztályzat a czél; de nem semmi, mert a helyes osztályozás mutatja meg, mennyire ért czéljához a növendék és tanító. Az osztályozás a mi mérlegünk. Igaz, hogy üzletek és mi egyaránt csinálhatunk hamis mérleget, de ennek nem a mérleg az oka, hanem a készítője. És tagadhatatlan, hogy osztályozásunk sokszor nem mond igazat. Ennek több oka van.

Némelyek föltétlenül azt tartják legjobb iskolának, honnan a tanulók általában legjobb bizonyítványnyal lépnek ki. A tanítók ezért dobálódznak a jó osztályzattal. A jó osztályzatok osztogatása csupán azért, hogy «jól fessünk», határozottan elítélendő.

Némelyek az osztályzásnál általános, absolut mérték alá állítják növendékeiket, mások csupán relativ mérték alá. Ez okozza, hogy a különböző iskolák bizonyítványai különböző értékűek.

Egyesek a tanulónál csupán azt nézik: emlékezete mire képes? Ezek a szómagolót kitüntetik, az értelmest esetleg megszekundázzák.

Ritkán felelhet egy-egy növendék, a mi a tanulmányi és szorgalmi osztályozást felületessé, talán igazságtalanná is teheti.

Az osztályozásnak emberi gyarlóságból eredő fogyatkozásait nem is említem. Fölvetem azonban azt a kérdést: nem nagyon sok-e az osztályzat jegye? Kitünő, jeles, jó, elégséges, elégtelen helyett nem volna-e czélszerűbb a jó, elégséges és elégtelen használata? Ugyancsak háromra szállíthatnók le a szorgalmi és erkölcsi magaviseleti osztályzatok jegyeinek számát is. Kevesebb volna igy osztályzatunkban a külsőség, a hiuság s több volna az igazság. Tekintetünk nem irányulna annyira, mint ma a jó magolók, hanem inkább az értelmesek felé, a mi fejlesztőbbé tenné a tanítást és tanulást s az élettel megegyezőbbé az iskolai osztályozást.

Elismerem az osztályozás szükségességét, de fogyatkozásait is. Nem kivánom az osztályozás eltörlését, de igen javítását.

H.-M.-Vásárhely. *Ujfalussy Sándor.*

A KÉZIMUNKA-OKTATÁS FRANCZIAORSZÁGBAN.

Az «Eure-et-Loir» département elemi leányiskoláiban gyakorolt női kézimunka tanításának részletes tantervét mutatom itt be a «Nemzeti Nőnevelés» olvasóinak, melyet a «Revue Pedagogique» egyik legutóbbi füzete közöl. Időszerű és tanulságos lesz ez most, mivel a M. D. E. tanítónői szakosztálya épen most fáradozik egy minél czélszerűbb kézimunkatanítási tananyag megállapításán.

Az említett tanterv nem említi, mely osztályok számára készült, de a munkanemek fokozata sejteti, hogy III.—VI. elemi osztályok tanulóinak felel meg.

Feloszlik három csoportra: elemi-, közép- és felső tanfolyamra; a munkaanyag az egyes tanfolyamokban az iskolai év 10 hónapjára a következőképen osztatik fel:

I. Elemi tanfolyam. (Ez megfelel a mi elemi iskolánk III. osztályának.)

Október. Papirmunka: hajtogatás, fonás. Beszövés: öltölés símán, keresztben. Varrás: az előöltés; beszegés.

November. Papirmunka: kivagdalás, fonás, hajtogatás. Varrás: a szegés; a jegyző öltés gyakorlása kaneván.

Deczember. Papirmunka: doboz, tálcza, papircsónak, papirrózsa stb. fonva, hajtogatva. Varrás: szegés; jegyző öltések összetétele könnyű mintákká.

Január. A papirmunka a 3. negyedben már gyérül. Varrás: szegés, a hátraöltés; jegyzés a jegyzőkendőn. Horgolás: a rövid és hosszú horgolóöltés; horgolt kendő.

Február. Papirmunka: nehezebb tárgyakon folytatva. Varrás:

varrat hátraöltéssel. — Jegyzés: betűk a jegyzőkendőre. Horgolás: horgolt kendőcske, kézelő stb.

Márczius. Papirmunka folytatva. Varrás: törlőruhát, asztalkendőt szegni.— Két szövetszélt hátraöltéssel összevarrni. — Jegyzőkendőre betűt jegyezni. Kötés: Két tűvel gyakorolni a sima szemek lekötését.

(Jegyzet: tehát csak ezen tanfolyam 6. hónapja vége felé kezdik.)

Április. Varrás: a tűzdelést előbb jegyzőkendőn, majd durva vásznon. Kötés: a fordított szem lekötése két tűvel.

Május. Varrás: fínom fehérnemű tűzdelése; durva vászon jegyzése. Kötés: két tűvel kötött szalag, pólyakötő.

Junius. Varrás: fínom fehérnemű tűzdelése. Jegyzőkendőn, majd durva vásznon a beszövő öltés gyakorlása. Kötés: bordás kötés (2 síma 2 fordított szem felváltva.)

Julius—Augusztus. Varrás: szegély hátraöltéssel és tűzdeléssel; beszövése a keshedéseknek. Kötés és horgolás könnyű darabok előállítására.

(Jegyzet: Franczíaországban a nyári szünidő csak szeptember havára terjed.

II. Közép tanfolyam. (Megfelel a mi IV. el. osztályunknak.)

Október. Varrás: közönséges és tűzdelt szegély; — varrat hátraöltéssel. Horgolás: különféle horgolóöltés alkalmazása kendőkön, takarókon stb.

November. A folt felvarrása; két szél összevarrása vég- vagy szél öltésekkel (endlizés németesen). Kötés: a harisnya szára, kendő stb.

Deczember. Varrás: Törülőruha foltozása. — Flanellszöveten a × öltés kivarrása. Kötés: a harisnya sarka; kendő stb.

Január. Varrás: fehérnemű foltozása és beszövése. Kötés: a harisnya befejezése.

Február. Varrás: fehérnemű foltozása, beszövése, harisnya beszövése. Kötés: a harisnyakötés gyakorlása.

Április. Varrás: foltozás; ránczos szoknya varrása; tűzdelt

szegély; fehérnemű jegyzése. Kötés: kis alsószoknya kötése, horgolása.

Május. Varrás: foltozás; a gomblyuk kivarrása. Horgolás: csipkehorgolás.

Junius. Varrás: foltozás, ingujjra síma kézelőt varrni, gomblyuk, gyermekkabátka, gyermeking varrása. Horgolás: csipkehorgolás.

Julius—Augusztus. Varrás: láncz- és szároltés; fehérnemű jegyzése. Horgolás: csipke.

III. Felső tanfolyam. (Megfelel a mi V.—VI. elemi osztályainknak.)

Október. Varrás: foltozás és beszövés; — könnyű darabok (konyhakötény, szoknya) szabása és megvarrása. Kötés. Horgolás: harisnya, kendő, szoknya stb.

November. Varrás: foltozás, hálókabát szabása és varrása. Kötés: horgolás mint előbb.

Deczember. Varrás: foltozás. — Gyermeking szabása és varrása; kézelő tűzdelése. Kötés folytatva és horgolással felváltva.

Január. Varrás: ismétlése az eddig tanultaknak. Horgolt csipke az ingecske diszítésére.

Február. Varrás: lábravaló szabása és varrása. Horgolás: kisded ruhácska és szoknya.

Márczius. Varrás: folytatva az előbb tanultakat. Kötés, horgolás folytatva.

Április. Varrás: zubbony szabása, varrása és láncz- meg szároltéssel való kivarrása. Kötés, horgolás folytatva.

Május. A zubbony folytatása; zubbony javítása.

Junius. Ruhaderék szabásmintáját pontos mérték szerint összeállítani.

Julius—Augusztus. A ruhaszabás továbbgyakorlása.

Hogy a kézimunka-tanítás ezen új tanterve minél biztosabban és minél szélesebb körben elterjedjen, az Eure-et-Loire département főtanfelügyelője a tanítónőképezdék által 5—5 kézimunka albumot állíttatott össze, melyek közül az 5 első az elemi leányiskolák, az 5 utolsó pedig a polgári leányiskolákban végzendő

munkanemeket és darabokat tünteti fel kicsinyített alakban. Ezen albumok 1—1 példányát megküldte a kerületében működő négy tanfelügyelőnek, hogy azokat iskolalátogatások, tanítógyűlések, hivatalos fogadtatások alkalmával a tanítónőknek bemutassák, hadd lássák, mit és mennyit lehet a kézimunka-köréből osztályonkint tanítani. Egy-egy példányt pedig a főtanfelügyelői hivatal őriz, hogy az ott megforduló érdeklődők is bepillantást nyerhessenek ezen tanulságos gyüjteménybe.

*

Ime az eure- és loiri département iskolatanácsa által ezen tanévre elfogadott és megállapított kézimunkatanítási részletes tanterv. Melegen ajánlom azt a M. D. E. tan. szakosztályának figyelmébe. Fokozatos, természetszerű beosztása, érdekkeltő változatossága és a mindennapi életet tekintbe vevő gyakorlati iránya kiváló pedagógiai tapintatra vall. Figyelemre méltó benne különösen az is, hogy a franczia népiskola a kézimunkatanítást, a mint ez az I. tanfolyam tananyagából kitűnik, semmi esetre sem az I. elemi osztályban, hanem igen helyesen a III. osztályban kezdi meg.

Budapest. *Nemecskay Irma.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

† **Dr. Felméri Lajos meghalt!** A magyar pedagogiai irodalom legkitűnőbb munkása, a *nemzeti nevelés* szükségességének hirdetője, a tudomány és munkaszeretetben egyaránt kitűnő ember, hozzátartozóinak, barátainak, nemzeti kulturánknak pótolhatatlan nagy veszteségére f. év május hó 22-én 54 éves korában, rövid betegség után elhunyt.

Folyóiratunk szerkesztősége teljes joggal vesz részt a gyászban, osztozik az igaz fájdalomban, mely Felméri halálával annyiak lelkében fakad, mert a nagy tudósban a folyóirat legigazabb barátját, leghívebb támogatóját és buzgó munkatársát vesztette el. Dr. Felméri Lajos folyóiratunk minden évfolyamát megtisztelte egy-egy nagyobb szabású dolgozattal, melyekben szívesen fejtegette a nőnevelés és nőkérdés legnehezebb problemáit, vagy tanulságos képet festett mívelt nagy nemzetek nőnevelési viszonyairól. Mindig büszkeségünkre fog szolgálni az az érdeklődés, melylyel folyóiratunk fejlődését figyelemmel kisérte, törekvéseit támogatta s a jövőben is bizalommal tölt el önmagunk iránt az a tudat, hogy folyóiratunk irányát helyeselte, s míg az iránta való hálás megemlékezés tölti el lelkünket, nemes munkásságának buzdító példája lesz támogatónk.

Eme kegyeletes megemlékezésünk jeléül közöljük itt életrajzi adataiból a következőket.

Felméri Lajos dr. született 1840. évi szeptember 29-én Sz.-Udvarhelyen. A gimnáziumot szülővárosában végezte. Ezután nevelő lett a gróf Haller József családjánál s egyszersmind elvégezte az erdélyi ev. ref. kollégiumokban rendszeresített bölcsészeti két éves tanfolyamot. 1862. év őszén Sárospatakra ment, hol az ottani akadémián a bölcsészetet hallgatta. Ugyancsak az ő ajánlatára Szatmári Királyi Pál, akkor borsodmegyei alispán egyetlen fiának nevelője lett. Később Budapesten a prot. theol. főiskolában a bölcsészetet Molnártól és Ballagitól hallgatta s egyszersmind hallgatója volt az egyetem bölcsészeti karának. A három évi egyetemi és két évi theologiai tanfolyamot 1866 őszén elvégezvén, külföldi egyetemekre ment. Beutazta Angolországot, Skóciát. A nyári félévben a jénai egyetemet kereste fel. Később utazást tett Franciaországban, Schweiczban, Felső-Olaszországban. Megfordult a heidelbergi és tübingai egyetemeken. Onnan haza kerülvén, 1868-ban a sárospataki főiskola bölcsészeti tanszékére hívták meg rendkívüli tanárnak, s ugyanott egy év mulva rendes tanár lett. Az 1870-ik évben a főiskola megbizásából Róma és Nápoly képtárait tanulmányozta. Az 1872-ik évben felállíttatván a kolozsvári egyetem, itt a nevelés-tudomány nyilvános

rendes tanára lett. Az 1879—80-iki iskolai évben a vallás- és közoktatásügyi miniszter megbizásából Angolországban tett nagyobb utazást, mely alkalommal az angol közoktatási és nevelésügyet tanulmányozta. A kolozsvári egyetem bölcsészeti kara 1880-ban tiszteleti tudori oklevéllel tüntette ki. 1882-ben az országos középiskolai tanárvizsgáló bizottság elnökévé neveztetett ki öt évre. 1885-ben a tiszamelléki reform. tanáregylet tiszteleti tagjának, 1886-ban az Erdélyi Muzeum bölcsészeti szakosztálya, és azután az Erdélyi Irodalmi Társaság alelnöknek választotta meg. 1891-ben a német Coménius társaság választotta meg rendes tagjának, majd a budapesti népnevelők egylete s több tanítótestület tiszteleti tagja lett. A kolozsvári egyetem bölcsészeti karának egy izben dékánja volt, s legutóbb halálát megelőzőleg két nappal választotta meg az egyetem tanácsa az 1894—95-iki iskolai évre rector magnifikusnak. Tagja volt az Akadémiának. Rendkívül élénk és nagy arányú munkásságot fejtett ki főképen a nevelésügyi, műtörténelmi és bölcsészeti irodalom terén. Nagyobb önálló munkái: «Útilevelek Skócziáról.» Sárospatak, 1870. «Az iskolázás jelene Angolországban.» Két kötet. Budapest, 1891. Ezen művét a M. Tud. Akadémia a nagy jutalommal koszorúzta meg. «Nőnevelésünk bajai» Kolozsvár, 1883. «A nemzeti nevelés kézi könyve.» Kolozsvár, 1890. «Levelek Erdélyi Jánoshoz.» Rendkívüli tevékenységet fejtett ki a társadalmi téren is; különösen az E. M. K. E.-ben, melynek egyik alapítója és önfeláldozó apostola volt.

Megdöbbentő halála hírére (csak tíz napig volt beteg) a koszorúk özöne borította el koporsóját, s a közélet kitünőségei álltak könnyezve sírja körül. De ez az általános részvét és gyász sem enyhítheti a lesújtott család, a gyámolító nélkül maradt árvák bánatát, mert ezt látva, csak jobban érzik, kit vesztettek el ők s kit vesztett el nemzeti kulturánk az ő édes atyjukban.

*

† **Kralowánszky Istvánné,** a kisdedóvó-egyesület tanügyi bizottmányának elnöke és számos jótékony egyesület buzgó és tevékeny tagja, elhunyt életének 74-ik évében, május hó 10-én, és temetése a fővárosi jótékony egyesületek általános részvéte mellett ment végbe. Koporsójánál a kisdedóvó-egyesület titkára, Hegedűs István, meghatóan szép és az elhunyt nemes munkásságát jellemző beszédet mondott, melyből a következő részleteket közöljük.

«Álljunk meg még a koporsó előtt, hogy búcsút vegyünk a drága halottól annak az egyletnek a nevében, melyen ő oly szeretettel csüngött, melyért oly feláldozó, odaadó munkásságot fejtett ki, hogy ennek életével az ő életének utolsó szaka mintegy összeforrt, összenőtt. Hadd vegyék körül őt az árvák, kik még gyermeki gondatlansággal állnak a sírnyilás előtt, melyben egy a szenvedések iskolájában megnemesült szív pihen meg. Óh ő megtanulta érezni az elhagyatottak sorsát; lelkében az emberszeretet üdítő forrása fakadt, melyből enyhítő italt nyujtott az eltikkadt szenvedőnek.

Mintha Arany János egy költeményének helyzetét látnám az ő életében valósulva.

A költő kertjében foglalkozék; kötözgeti a fák sebét. A szomszédban szegény asszony hal meg. Az ember épp koporsót tákol össze neje

számára. A durva cseléd ölében az árva sír. A cseléd haragosan veri meg, hogy legyen miért sírnia. Így tanítja meg az árvát arra, hogy mit tesz árvának lenni.

A költő elkomorul. És keserűen kiált fel:

Mit érdekel a más sebe?
Elég egy szívnek a magáé,
Elég, csak azt köthesse be.

A mi halottunk hallotta az árvák sírását, elképzelte azok nyomorát, inségét és rajongott azért az egyletért, mely kiveszi — nem is a durva cseléd öléből — de a nyomor dermesztő karjaiból a gyermeket . . .

Feledte a maga sebét és
Kötözgeté a másét.

A jótékony nők sorában napról-napra szerzett érdemeket. Annak az egyletnek igazi napszámosa volt, mely a nemzeti élet parlagmezejét szántogatja, teszi termékenyné. A kisdedóvó-egylet a nemes lelkek közreműködése, a gyöngéd női szívek önfeláldozó munkássága nélkül nem felelne meg hivatásának, több mint félszázados hagyományának. E hagyomány élt annak az egyszerű nőnek lelkében, ki tanügyi szakosztályunk elnöke, árváink édes anyja volt.

A circum dederunt szomorú melodiája után a mennyből ide tévedt édes harmonia, a szeretet szava, melylyel az árvák áldják az ő emlékét.

Nyugodj meg, derék nő. Az a 19 év, melyet köztünk munkásságban töltél, az a több mint ezer kisdedóvónő, kiket a szeretet szózatával elbocsátál, lelkökre kötve a kicsinyek sorsát: oly emléket hagytak hátra, oly kitörölhetetlen vonásokkal vannak beirva nemcsak egyletünk történetében, de az érző szívekben, a hű női kebleken is, hogy nyugodtan pihenhetsz, mert a te nagyravágyásod kielégíttetést nyert: érezzük, súlyosan leverve érezzük, mit vesztettünk benned. Nemes volt nagyravágyásod és az az érdemkereszt, melylyel a mi felséges urunk, királyunk kitüntetett, a mi koszorunkkal együtt, melyet im a koporsódra helyeztünk: egy földi élet legszebb emlékei.»

*

Gróf Csáky Albin és a tanszerkiállítás. Az orsz. tanszerkiállítás rendező bizottságának küldöttségét május hó 18-án délelőtt fogadta külön kihallgatáson gr. Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter, a küldöttség a miniszteri kihallgatásra a képviselőház fogadó-termében hivatott meg. Délben megjelent ott Simonffy Imre kir. tan. polgármester, mint kiállítási rendező bizottsági elnök vezetése alatt Zádor Lajos és Eötvös Károly Lajos igazgatósági elnök, kikhez Kőrössy Sándor, Thaly Kálmán és dr. Király Ferencz országgyűlési képviselők csatlakoztak.

A küldöttség vezetőjének szóbeli előterjesztése után átvevén a miniszter a bizottság memorandumát és a «Kiállítási Értesítő» megjelent számait, válaszában a következő nagyfontosságú kijelentést tette:

Örömmel és érdeklődéssel kísértem eleitől fogva hazafias és nemes vállalkozásukat, a mint az a hazai közoktatás hivatalos őrének és vezetőjének kötelessége. Örvendek, hogy ezen országos közművelődési vállalat oly kedvező kilátásokkal rendeztetik. Beismerve országos jelentőségét,

nemcsak köszönettel elfogadom a felajánlott védnökséget, hanem e megtiszteltetést úgy magamra, mint közoktatásunkra lekötelezőnek tekintem. És hogy védnöki tisztemnek megfeleljek, nemcsak azt igérem, hogy minden lehető kormányi támogatással továbbra is elősegítem ügyüket, hanem kijelentem, hogy mindenesetre jelen akarok lenni.

Hacsak emberileg ki nem számítható akadály közbe nem jő, ott leszek azért is, hogy közvetlenül tapasztalhassam a közoktatás terén ama jelentékeny haladást, a mi Debreczenből a hivatalos jelentések szerint tudomásomra jött és hogy magam szerezzek tájékozást a további fejlesztésben állami teendőink felől.

Ismételve nagyon köszönöm figyelmöket, az átvett emlékiratot pedig a lehetőség határai között legkedvezőbben intézendem el.

Még a küldöttség tagjaival néhány szót váltott, miközben Hieronymi és gr. Tisza miniszterek is megfordultak a fogadó-teremben, azután a küldöttség lelkes örömmel távozott, hogy fölkeresse Berzeviczy Albert államtitkárt, a ki szintén a Házban fogadta a rendező-bizottság küldötteit.

Berzeviczy államtitkár is a legkedvezőbben nyilatkozott az orsz. tanszerkiállításról, melynek sikere annál értékesebb, mert a közérdeklődést és a pénzt a millenniumi kiállítás kötötte előrele; e miatt a kormány sem támogathatja annyi állami segélylyel, mint óhajtaná s a vállalat megérdemlené.

Kedves kötelességének ösmeri a kiállítási nagybizottság elnökségét elfogadni s lehetőleg betölteni is és ha az állami teendők sokasága miatt előbb nem munkálkodhatik is: a kiállításon mindenesetre megjelenni törekszik.

Még az emlékirat részleteire vonatkozólag tüzetes jelentést fogadván el, nyájasan bocsátotta el a küldöttséget, mely azután, valamint előzőleg is az ismerős képviselők egész raja által volt a nagy érdeklődés jeléül körülvéve.

A küldöttség végre a miniszteriumba ment, hogy az egyes osztályokban tisztelegjen és informáljon, Szathmáry György miniszteri tan. igazgatósági elnökül fölkérje. E lelkes szakférfiú a legapróbb részletekre menő tudakozódással tájékozván magát az eddigi fejleményekről, a kiállítás további támogatását készséggel fölajánlotta és az igazg. elnöki tisztet elfogadva megigérte, hogy a kiállítás idején, a mikor szabadságon lesz, le fog jönni Debreczenbe.

*

A «Magyar női karének-egyesület», mely alig két hónappal ezelőtt Wolf Györgyné elnöklete alatt alakult, immár annyira fejlődött, hogy első nyilvános hangversenyét május 24-én délelőtt megtarthatta. Tekintve a rövid időt, mialatt a működő tagok együttes gyakorlataikat tarthatták, bámulatosnak mondható az eddig elért eredmény, a karok preczizitása és finom szinezése. Nagy elismerés illeti meg az egyesületi zeneigazgatót, Major J. Gyulát, ki ezt a meglepő eredményt létre hozta. A szép kezdet feljogosít arra a reményre, hogy a fiatal egyesület, mely oly hirtelen kifejlődött és megerősödött, s mely — íme most látjuk — valóban hiányt pótol, a főváros társas köreinek énekelni szerető hölgytagjait csakhamar mind egyesíti körében, s oly kedvelt találkozókat és művészi élvezetet biztosít tagjainak, hogy kötelékébe örömmel és

büszkeséggel vágyik mindenki. Tájékozásul megjegyezzük, hogy a működő tagok 4 frt évi díjat fizetnek s hetenként egyszer énekgyakorlatra gyülnek össze (a zeneigazgató vezetése alatt); a pártoló tagok tetszés szerinti összeggel támogatják a kört, s ezért bizonyos számú jegyet nyernek az egyesületi hangversenyekbe. Ajánljuk az egyesületet olvasóink szives figyelmébe.

*

A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztálya május hó 19-én tartotta a tanévben utolsó értekezletét. Az értekezlet főtárgyát Barkács Mária felsőbb leányiskolai tanítónő előadása képezte, ki az elektromosság köréből mutatott be igen érdekes és kivétel nélkül jól sikerült kísérleteket. A fiatal tanítónőnek első nyilvános fellépte volt ez, de tekintve a szép előadási képességet s alapos szakismeretet, melynek már első előadása alkalmával is jelét adta, reményünk lehet arra, hogy sok élvezetes és tanulságos előadást fog még buzgó önképzésének bizonyságára az egyesületben tartani. Ez előadást megelőzőleg elnök jelentést tett a szakosztálynak a milleniumi országos tanítógyűlést rendező bizottságban való képviseltetéséről. Képviselőkül kiküldettek: Herczog Sarolta, Freund Vilma, Dorogsághy Dénesné, Komáry Erzsi és Nemecskay Irma. Komáry a megbizást el nem fogadván, helyette a szakosztály Egan Luiza k. a. kérte fel.

A máj. 14-én megtartott előkészítő ülésen Dorogsághyné és Herczog Sarolta vettek részt, s erről Dorogsághyné az értekezletnek azonnal jelentést is tett. Elnök bejelentette a szakosztálynak, hogy Hajdumegye kir. tanfelügyelője a debreczeni országos tanszerkiállítás rendezőbizottságának elnöke felkérte a szakosztályt, hogy a tanszerkiállítás alkalmából ott gyűlést tartson, illetőleg a M. D. E. debreczeni fiók-körének alakuló gyűlésén, melyet ez időre terveznek, vegyen részt. A szakosztály az elnök buzdítására elhatározta, hogy a részvételt elvileg helyesli, a kivitel módozataira nézve azonban a körülményekhez képest később fog határozni. Később György Aladár vállalkozott, hogy a tanszerkiállításra, illetőleg a debreczeni kör alakuló gyűlésére utazó szakosztályi tagokat vezetni fogja, az egyesületről előadást tart. Tárgyalták még e szakosztályi gyűlésen Vilhelm Francziska kalocsai tanítónő dolgozatát, melyben indítványt tesz a német nyelv tanítására, minthogy értekező már az elemi iskolában nyelvtani anyag felvételét javasolja, különben nagy gonddal szerkesztett dolgozata nem találkozott a szakosztály helyeslésével.

*

A M. D. E. ujvidéki köre f. é. május hó 5-én tartotta *Nemessányi Adél* polg. iskolai igazgató elnöklete alatt s a város szine-java jelenlétében rendes felolvasással egybekötött havi ülését. Elnök üdvözölte az egybegyült tagokat, mire a múlt gyűlés jegyzőkönyve felolvastatott. Azután elnök felolvassa a «Fővárosi Lapok»-ban megjelent czikket a párisi felsőbb leánynevelésről, s ezzel kapcsolatban említi a pápai leányegylet működését. E czikk élénk eszmecseréhez nyujtott anyagot, hogyan volna lehetséges Ujvidéken is ilyen leányegyletet alakítani. (A meglevő M. D. E.-ben lehetne ily irányú munkát is kifejteni. *Szerk.*)

Elnök felkéri a tagokat, hogy az eszmét magukévá tegyék, a jövő tanévben megvalósítása felé törekedjenek, ő pedig ezt a legnagyobb készséggel fogja a keresztülvitelben támogatni.

Azután Weisz Berta tanítónő felolvassa az egylet német tagjai kedvéért német nyelven írt dolgozatát «Etwas über die Erziehung im Spielalter» mit a jelenlevő díszes közönség nagy érdeklődéssel hallgatott végig és elnök a kör nevében köszönetet mondott, egyúttal felkérte szerzőt, hogy dolgozatát a helyi német lapnak engedje át közlés végett, ugyanazt pedig magyarul is átdolgozva, a helyi magyar lapnak is küldje be, hogy a hasznos tudnivalókat minél több anya olvashassa. Végül elnök megköszöni a tagoknak a megjelenést s kéri a tagokat, hogy a jövő őszszel újult erővel és érdeklődéssel jőjjenek ismét körünkbe. *Weisz Berta mint a kör másodjegyzője.*

*

Pályázati hirdetmény. Budapest székes főváros közönsége által a Mária Dorothea Egyesület által fentartott «Tanítónők Otthona» cz. intézetnél 1891. évtől kezdve 10 évre létesített s munkaképtelen tanítónők eltartására szolgáló két alapítványi hely egyike üresedésbe jövén, annak betöltése czéljából ezennel nyilvános pályázat hirdettetik.

Felhivatnak tehát mindazon tanítónők, kik magukat ezen alapítványi helyre fölvétetni óhajtják, hogy helybeli illetőségük, vagyontalanságuk s hatósági orvos által megállapított munkaképtelenségüket igazoló bizonyítványokkal, továbbá tanítónői oklevelükkel felszerelt bélyegtelen kérvényeiket f. évi junius hó 20-ik napjának déli 12 órájáig a székes fővárosi tanács iktató hivatalába (IV., Lipót-utcza, ujvárosház. földszint 3. ajtó) nyujtsák be, megjegyeztetvén, hogy a később érkező vagy kellően fel nem szerelt kérvények nem fognak figyelembe vétetni.

Budapesten, 1894 május hó 13-án.

A székes főváros tanácsa.

IRODALOM.

HUSZONÖT ESZTENDŐ *a «Népnevelők Budapesti Egyesülete» Történetéből. 1868—1893.* Szerkesztette: *Lakits Vendel*, fő- és székvárosi igazgató-tanító. Kiadja a «Népnevelők Budapesti Egyesülete». Budapest, 1893. 1—248 lap. Ára 1 korona. (Megrendelhető Lakits Vendel igazgatónál, Budapest, érsek-utczai közs. iskola.)

A jelen kor sikereihez szükséges a múlt idők küzdelmeinek alapos ismerete; a jelen mindennapi munkái közül vissza kell olykor tekintenünk a múlt egy-egy ragyogó korszakába, hogy annak lelkes hőseit szemlélve, fölemelkedjék közönyös lelkünk, melyet lehűtött az élet húzavonája. *Horváth* Mihály «Huszonöt Év»-ét, mely állami ujjászületésünk legszebb küzdelmeit tárja elénk, nem olvashatjuk lelki fölemelkedés, a hazafi-érzés meleg felbuzdulása nélkül; e kort részleteiben megismerve, lelkesedést meríteni oly jól esik vissza-visszatérnünk hozzá, valamint az ifjuság eszményi, boldog napjaihoz.

Ezt a könyvet is, ha szabad kisebb dolgokat nagyobbakhoz hasonlítani, ilyenféle érzések közt olvastam én végig. Az a huszonöt esztendő, a melyről e könyv szól, a magyar népnevelésügy reformkorszaka, oly korszaké, mely gazdag eszményi törekvésekben s a nevelésügyért buzgólkodó önzetlen emberekben. Nem az egész országos mozgalom képét mutatja ugyan föl e könyv, hanem ebből csak egy kisebb kör életét; de azért mégis jelentős e kép, mert az a kis kör, az ország szíve néptanitóinak szabad társulása, a «*Népnevelők Budapesti Egyesülete*» úgy tekinthető, mint az országos népnevelési (társadalmi) mozgalmak fókusa, mint oly társulat, mely befogadja a vidéki élet hatásait, másrészt kezdeményező hatást gyakorol a vidék tevékenységére.

Hazánk politikai és társadalmi reformálására *Széchenyi* kiadta a jelszót: «Magyarország nem volt, hanem lesz!» s halhatatlan müveiben részletezte az új világ körrajzait, s az őt követő honfiak lelkes csoportja széthinté a reformeszmék magvait a szó és toll hatalmával a honpolgárok szivébe, bevitte a törvényhozás termeibe, majd a törvénykönyvbe s végre az életbe. — Népnevelésügyünk újjáalkotására *Eötvös* tűzte ki az irányeszméket s ezek szellemében megalkotta vele rokon-

szellemű politikai és iskolaügyi vezérférfiaink támogatásával az 1868-iki XXXVIII. törvényczikket. De a «nagy ideálistának» nevezett gyakorlati államférfiu kimondta, hogy a törvényhozásnak ez intézkedése a szebb jövőnek csak alapjait rakhatja le s a tényleges «*javítás csak azok által eszközölhető, kik a közoktatással közvetlenül foglalkoznak*»; kimondta, hogy a népnevelés emelésére irányzott országos törekvéseknek «*eredménye azon buzgalomtól függ, melylyel e hon néptanítói e törekvésekben részt vesznek*»; kimondta, hogy ha «néptanítóinkat egyszerre megszállja nagy hivatásuk szelleme s belátva feladatuknak egész fontosságát, azon meggyőződéssel dolgoznak majd annak megoldásán, hogy hazájok jövőjén dolgoznak; ha néptanítóink mindegyike el van határozva, hogy a tanügy emelésére mindazt meg fogja tenni, a mi korlátolt helyzetében hatalmában áll: akkor népoktatásunk ügye egyszerre oly haladást fog tenni, minőt maga a törvényhozás, legüdvösebb rendelkezései által is, rövid idő alatt nem eszközölhet».

E szavakat Eötvös még a népisk. törvény meghozatala előtt, 1868 febr. 6-án mondta el a «Néptanítók Lapja» legelső számában. S hogy az elhintett magvak nem hulltak sziklás talajra, bizonyítja ezt azon tény, hogy a «Néptanítók Budapesti (akkor még Pesti) Egyesülete» ugyanezen év szeptember 20-án megalakult. Nagyon egyoldalú állítás volna azt mondani, hogy talán a népisk. reform ügyének az életbe átvitelében ez az egyesület tette volna a legjelentékenyebb szolgálatokat, mert legtöbbet tett erre nézve közoktatásügyi kormányunk a népiskolai intézmények felállítása, szervezése, iskolai könyvek kiadása, iskolai szerek terjesztése stb. által; derekasan kivették a munkában részöket a községek, felekezetek, az iskola-ügyi sajtó s kivált a «Néptanítók Lapja» s a vidéki tanító-egyesületek is; de azt hiszem, nem mondok sokat azon nézet nyilvánításával, hogy a tanítói országos közszellem felébresztésére, a tanítói buzgóság és lelkesedés ápolására, másrészt a korszerű pædagogiai eszmék terjesztésére ennek az egyesületnek igen jelentékeny hatása volt hazánkban, nem is említve azt a nagy hatást, melyet a főváros népiskolai ügyének fejlesztésére gyakorolt.

A mint az egyesület a most is körünkben működő népiskolai derék igazgató, *Vajdafy* Gusztáv s a már elhunyt *Göndöcs* Lajos felhivása folytán megalakult: az azon évek ifjui lelkesedésével eltelve fogott hozzá munkájához. Országos hírű és érdemű férfiak, mint *Zichy* Antal, akkor tájt Pest városi tanfelügyelő, ülnek elnöki székében s irányítják működését; lelkes, tehetséges és tanult ifju emberek, kiknek köréből azóta nem egy tanügyi vezérférfiúnk emelkedett ki, — tűnnek fel midjárt első gyűlésein s viszik ott aztán a szót s végzik a legtöbb és legfontosabb munkát. *Péterfy* Sándor, *Mayer* Miksa, *Léderer* Ábrahám, *Kármán* Mór,

György Aladár, *Lakits* Vendel, *Sretvizer* Lajos, *Kerékgyártó* Elek, *Radó* Vilmos, *Falvay* Antal stb. tagjai annak az ifju gárdának, mely mindjárt az első években legjelentékenyebb részt vett az egyesület munkájában. A későbbi években fontos állásokat töltöttek be az egyesületben *Tanos* Imre, *Somlyai* József, *Senyei* Ferencz, *Sántha* Lajos, *Szőke* István, *Kurz* Sámuel, *dr. Gyulay* Béla és mások.

Az egyesület felolvasásokat tartott gyűlésein aktuális tárgyakról, megvitatta az iskola-ügy napi kérdéseit s indítványokat tett a javítás szempontjából. A *Népnevelők Lapja*, mely az egyesület tulajdonába ment át, értesítéseket adott a gyűlések tárgyairól, terjesztette az ott fölmerült életre való eszméket s ez által a vidéki egyesületek működésének is irányt adott. Felemlítek itt pl. nehány tételt, melyről felolvasást vagy vitatkozást tartottak. A népiskolai törvényjavaslat. Diesterweg életrajza. A közös iskolák szervezete (Kármán Mór). Felsőbb leányiskolákról. Az iskolák czélszerű berendezése. Olvasó és számoló gép. Schmidt neveléstan-története. Az anyanyelv tanításáról (Péterfy). A váltakozó rendszerről (Lakits). Frőbel elvei (György A.). Iskolai fegyelem (Péterfy). Ifjusági iratok (Schőn). Zárvizsgálatok (Péterfy). Népkönyvtárak szervezése (Sretvizer). Büntetési feladványok (Schőn). Egészségtan (dr. Scherman). Az én pædagogiai rendszerem. — Az olvasókönyvek használatáról (Léderer). Indítvány a magyar nyelv tananyagának részletezéséről s a földrajzi oktatás III. el. osztálybeli anyagának megállapításáról és tanítása módjáról (Péterfy). Tartottak e gyűléseken mintatanításokat is.

Sürgette az egyesület és ki is eszközölte, hogy fővárosi tanítók a *külföldi tanítógyülések* látogatására segélyt kapjanak, kezdeményezte az *országos tanszermúzeum* létesítését, sürgette a *szünetidei gyermektelepek* eszméjének megvalósítását, ünnepet rendezett a *Ratio Educationis* kiadásának 100-ik évfordulóján, felkarolta az *Eötvös-alap*, a *Tanitónők menedékháza* és a *tanitók háza* ügyét, a főváros *magyarositása* érdekében felnőttek számára magyar nyelvi tanfolyamot állított fel. De legtöbbet tett a tanítói közszellem fölébresztésére az *egyetemes tanítógyülések* indítványozása és rendezése által. Az egyesületnek nehány lelkes tagja *Péterfy* Sándorral élükön, valóban bámulatos munkát fejtett ki e gyűlések létrehozásában és eredményessé tételében. Pénzt gyűjtöttek, szállásokról gondoskodtak, kirándulásokat terveztek, vitatárgyakat tűztek ki, előadókat nyertek meg s maguk is előadásokat tartottak. Ez egyetemes tanító-gyűléseknek nagy hatásuk volt (és lesz) e helyes pædagogiai nézetek terjesztésére, mert a fővárosi és vidéki kisebb tanítói körök hónapokon, néha éveken át foglalkoztak az egyetemes gyűlésre jó előre kitűzött s jól megválasztott fontos tárgyakkal.

Budapest néptanítóinak e buzgó törekvésű és szép eredményeket

kivívott egyesületében a tanítónők aránylag csekélyebb működést fejtettek ki: de közülök is voltak itt lelkes munkások. Jegyzői tisztet 3 évben vitt nő (*Kovács* Sarolta két ízben, *Harrer* Paula); értekeztek: *Nemecskay* Irma (női kézimunka-oktatás), *Szarvasné* Harrer Paula (a nők munkaképesítése), *Melhánné* Szaák Lujza (a Tanítónők Menedékházáról). Tanítónőink a Mária Dorothea Egyesület újabban alakúlt tanítónői szakosztályában és vidéki köreiben otthonosabban fogják magokat érezni s remélhető, hogy az egyesületi életben mind több-több tevékenységet fognak kifejteni.

E könyv, melyet *Lakits* Vendel a tárgy iránti élénk érdeklődéssel állított össze, becses adatokkal szolgál annak, ki népiskolaügyünk fejlődésének ez újabb korszakát tanulmányozza s általában véve érdekes, tanulságos és lelkesítő olvasmányt nyújt mindazoknak, kik a népnevelés ügyével hivatalosan foglalkoznak, vagy a kék mint laikusok is, iránta melegen érdeklődnek. *Komáromy Lajos.*

*

HÖLGYEK KERTÉSZETI KÉZIKÖNYVE. Idegen források után fordította *Székely Irén.* Összeállította egy nagyvilági hölgy. Az Athenæum R. Társulat kiadása.

Könyvpiaczunk legújabban egy csinos kis munkával gazdagodott, mely a maga nemében hézagpótló és kétségtelenül szíves fogadtatásban fog részesülni ama hölgyeink által, a kik a természet legbájosabb teremtményeivel, a virágokkal szeretnek foglalkozni és azok ápolási módjáról egyet-mást megtudni óhajtanak. E kis könyv, mely már ajánló külsejével is kellemes benyomást tesz, még sokkal inkább megragadja figyelmünket, ha az egyes szakaszok olvasásába merülünk.

Itt lendületes, csinos formában, röviden és mégis világosan, minden elő van adva, a mit a kertészkedésről tudnunk szükséges, ha azt eredménynyel akarjuk űzni.

A szövegbe nyomtatott számos illustratio a magyarázatok megértését hathatósan elősegíti és felette hasznos kiegészítését képezi a kis munkának, mely 19 fejezetből áll és mindenre kiterjed, a mi hölgyeinket érdekelheti, ha akár a szoba-kertészettel, akár a szabadban való tágabb körű kertészkedéssel szeretnek foglalkozni.

A bevezető fejezet után, mely a kert szerepéről a költészetben szól, szerző azonnal áttér a gyakorlati szempontokra és egész sora következik a jó és czélszerű tanácsoknak a kerti felszerelésekről, melyek gondosan megválogatva és ügyesen használva annyira megkönnyítik a kerti munkálkodást. Minden egyes eszköznek használati módja le van írva és kiemelve, mely eszközök ajánlhatók leginkább női kezekbe.

Az «ültetés és szaporítás» című szakasz sok oly pontot tartalmaz, melynek a laikus bizonyára nagy hasznát fogja venni, mert a kertészkedésnek alig van ennél fontosabb része és mégis ez iránt tapasztalható a legnagyobb tájékozatlanság. Avagy nem igaz-e, hogy bizony nem igen tudjuk, *mikor* és *hogyan* kell bizonyos növényeket elültetni, hogyan kell bánni az *egynyári gyenge* növényekkel és hogyan az *évelőkkel*? Milyen módon teremthetünk egészséges magvakat és hogyan történik a *dugványozás* és *homlítás*? Minderre vonatkozólag bő magyarázatot lelünk a kis munkában.

Különös gyönyörűséggel olvassuk végig a *virágos kert* című fejezetet, mely úgyszólván a kert æsthetikájának elveit tartalmazza. A rajz merevsége, az össze nem illő színek zűrzavara éppen úgy elárulja tulajdonosának egyéni izlését, mint a szépen rendezett virágcsoportok és a színek harmonikus összeválogatása.

E tekintetben szerző sok helyes utasítással szolgál s a kinek némi érzéke van a kertészkedés művészete iránt, sokat tanulhat belőle. Csak egy pontot legyen szabad e csinos fejezetből idéznem: «Magasabb helyen, kissé távolabb vannak a rózsák, — mint a hogy a virágok királynéjához illik. A kert egyik védett szögletében a tropikus növények álmadoznak messze hazájokról. Ne feledkezzünk meg a szép bevándorlottakról sem. A Begonia, mely Braziliából, Georgina Mexikóból, Pelargonium és Gladiolus a Jó Remény fokról kerültek s a kertnek bizonyos előkelőséget kölcsönöznek».

Páratlanul kedvesen vannak leírva a szerényebb, de édes illatukért bűbájos hatással bíró némely virágaink, mint az ibolya, jáczint, pézsma, rezeda, mint a melyek igazi varázsát és költészetét adják meg a kertnek.

Egy további fejezet a *sziklás-kertek* valamint a *vadon-* és *tájkertek* elrendezésével, beültetési módjával foglalkozik és utasítást nyújt a bennök elhelyezendő dísz-, kúszó- és vízinövényekre nézve.

Az általánosan kedvelt felfutó és kúszó növényeknek, melyek nélkül szép falusi ház nem is képzelhető, szerző egy külön fejezetet szentel. Az ismertebb kúszó növények mellett, nehány olyanról tesz említést, mely kiválóan szép, de melynek tenyésztése ritkábban fordul elő, holott van köztük elég, mely igen hálás és nem kényesebb a többinél.

Még szívesebben fogja venni az olvasó, hogy a *rózsatenyésztésről*, mely manapság mind nagyobb tért hódít, tüzetes felvilágosítást nyer, úgy a rózsák ültetési, mint szaporítási és nemesítése módjára nézve, nemkülönben a rózsákat pusztító rovarok elleni védekezésről és a rózsák teleltetéséről.

E fejezetet egy csinos kis függelék egészíti ki, mely Wohl J. ismert irónő tollából kerül és igen csinos. Nem egyéb ez, mint egy rózsacsokor,

illetve egyes kiváló rózsák költői jellemzése, melyek között csak az utolsót idézem:

«A rózsák között — «Mária Dorottya főherczegnő» — nevében hordja leírását. Az ifjuság rózsás színe és telt alakja, nemes nyugalom és grâce, valamint formatökély jellemzik.»

«Ennek sincs még története.»

Nem bocsátkozom a könyv további részletes ismertetésébe, csak felemlítem még, hogy a következő fejezetek is, mint: «A növényház», «Virágok a szobában és ablakokban», «A lakás és étkező asztalok virágokkal való diszítése», «A kertészet, mint kereset és jövedelemforrás» stb., a könyv gazdag és sokoldalú tartalmát mutatják.

Midőn e kis munka ismertetésének a «Nemzeti Nőnevelés»-ben kértem tért, két ok indított; az egyik az, hogy hölgyeknek szól, a másik, hogy a kertészet *művészet* és mint ilyen, a jó ízlés fejlesztésének egyik eszköze s így a nőnevelés körébe igen is beleillik. *Freund Vilma.*

*

Bánfi János. Kalászok. Budapest, Révai testvérek. 182 l. 1 frt 20.

Ez egyszerű czímmel adott ki Bánfi János, az ifjúsági iratai révén jól ismert írónk, egy csomó «emlékezést», melyekben a tanító küzdelmeit s a gondolkozó férfi törekvéseit írja le érző szívvel, kedves, eleven tollal.

Bővebb ismertetés helyett a «gyermek-világ» czímű fejezet utolsó sorait igtatjuk ide, bizonyságául annak, hogy Bánfi, kit sokan a tanítónői intézmény ellenesének tartanak, a tanítónői hivatást a női természetnek megfelelőnek tartja, és saját leányát e hivatás nemes és felemelő voltáról törekszik meggyőzni:

«Hát te vajjon kié leszel kis leányom, kié? így szól gyermekéhez az író. Fáj, igen fáj ez a kérdés az én szívemnek, mert hiszen úgy hangzik ez, mintha csak a zsebórámról vagy a szivartárczámról volna a szó. Vagy mégsem. Mert ezekért még pénzt is adnak, a kik megveszik . . . Neked, leányom, a kit egy világért nem adnálak most, csak úgy lesz értéked, ha — hozományod lesz. Mert jövendő férjed és urad ezt keresi első sorban, a hozományt, te majd csak többé-kevésbé kelletlen ráadás leszel. A te egyéni értéked csak relativ, és a ki téged a te pénzeden vásárol meg, az neked urad lesz, a kinek te engedelmeskedni tartozol, ha még oly üres is a feje és hig a veleje, — erkölcseiről, jelleméről nem is szólva.

Igy hát talán jobb is, hogy így van, a mint van, s hogy nem néz rád semmiféle örökség. Legalább nem vásárolhatnak meg a — saját pénzeden. Úgy lehet, hogy a magamféle bolondok faja nem fog kihalni

egészen, s akad majd, a ki üres zsebbel, de tele szívvel téged is elvesz feleségül, úgy, a mint én az anyáddal tettem.

És ez lesz a legkisebb baj, a mi érhet, csak igazi ember legyen, a ki elvesz. Ne is kerüld ezt a bajt, s ha kevésbé biztató oldalról vagyonnal, kényelemmel, jóléttel csábítgatnának, ne hallgass e csábos szóra, hanem inkább válaszd a — bajt, a szegénységet. Csak az igaz szeretet biztosítéka legyen meg. A szerény kis csermely vize kristálytisztán csergedez az erdő rejtekében, csak egy-egy zápor teszi zavarossá néha-néha ezüstös habjait; ám a nagy folyam hullámai mennyi iszapot, mennyi piszkot hurczolnak magukkal, a melytől sohasem birnak szabadulni. Hát a te házasságod is inkább ahhoz a kis csermelyhez legyen hasonló. Ne bámulja, ne irigyelje azt senki, csak tiszta legyen és zavartalan.

Meglehet azonban, hogy nem akad «szerencséd», hogy pártában maradsz.

Hát biz ezt kész szerencsétlenségnek tekinti a világ, és nem ok nélkül. Valami sivár önzés és szeretetlenség hatja át korunk társadalmát, s jaj annak, a ki e társadalomban egyedül áll és támasz nélkül, és ha a neve — nő. Ha vagyona van, még csak hagyján, mert ha más nem, hát legalább élősdiek veszik körül, kik elvégre mégis csak lények, s jobbak a — semminél. De neked nem lesz vagyonod, s az emberek barátságos részvéte helyett egészen mást fogsz tapasztalni. Oh, bár ne kellene ezt tapasztalnod! Mert bár szép az élet, szép a napfény, — mégis terhünkre válhatik mind a kettő, ha — boldogtalanok vagyunk. Az élet csak a boldognak élvezet, a napfény csak a boldogot gyönyörködteti ragyogásával. S boldog lehet-e az, a kit arra kárhoztatott a sors, hogy szeretetlenül éljen ezen a világon? Vagy élet-e az, a mely hiányával van a szeretetnek?

Szeretlek, végtelenül, kimondhatatlanul szeretlek, kis lányom, de Isten látja lelkemet, inkább ma temetnélek el s akár holnap is követnélek a feledés országába, mintsem hogy boldogtalannak tudjalak.

De jó az Isten, jót ad. Az ő segítségével majd sikerülni fog talán olyképen biztosítani jövődet, hogy a párta is elviselhető legyen. Boldogtalan házasságnál még ez az állapot is hasonlíthatlanul jobb.

A nő mint anya, mint nevelő tölti be legjobban földi hivatását. Az anyai szeretet minden áldozatra képes, az anyai nevelés példaképe az odaadásnak. De az anya testet szeret a maga testéből, lelket nevel a maga lelkéből, — így hát egészen természetes az ő áldozatkészsége és odaadása.

Hát a ki a mások gyermekeit hasonló odaadással szereti és neveli, — nemde hogy elismerést és viszontszeretetet érdemel?

Nos, kedves lányom, nekem az a szándékom, nekem az az óhajom,

bogy te a nevelés és oktatás művészetét megtanuld, a mely mint feleségnek és anyának is javadra, segítségedre lesz.

Ne bántson téged az, hogy a nevelőnőket úgy közvetítik nálunk, mint a cselédeket, és hogy esetleg te is az ilyen áruczikk sorsára fogsz jutni; hanem gondold meg, s szolgáljon vigasztalásul neked, hogy a régi görögök pedagogusai is — rabszolgák voltak.

Nem fogsz mindenütt szeretetet aratni, a hol szeretetet vetettél, óh nem! Sőt rút hálátlansággal is fogsz találkozni lépten-nyomon. De ez se aggaszszon. Keress csak embereket az emberek között, s bizonyos lehetsz, hogy angyalra is fogsz akadni, nem sokra, de egyre bizonyosan. S ha kell, érd be ez egynek a hálájával és szeretetével is; mert hisz száz barát kevés, egy barát sok.

A meséket is szereted, kis leányom, sőt már magad is komponálsz ilyeneket, — hátha a mesemondást választanád, a melyben atyád is kontárkodik? Sok, sok barátod lesz akkor, a kik nem csak szeretni fognak, de rajongni is fognak érted, — kenyeredről azonban lemarad a vaj. Csak kedvtöltésnek jó ez és kellemes szórakozásnak.

No, de ne, ne törjük a fejünket ezeken a komoly dolgokon. Hisz még ráérünk erre. Te még a vidám játékok korát éled, jer hát, hadd ringassalak a térdemen, s hadd meséljek neked a kis libapásztornő kalandjairól.

Neked is jobb így, nekem is.

Óh bár mindvégig is így maradhatnánk!» *S. J.*

*

A következő megrendelési felhivást vettük:

«Évek óta neveléssel foglalkozom, s az ifjú lélek és szív nemesítését egész lelkemből óhajtva, az ifjúság számára színműveket is írtam. Meggyőződésem, hogy éppen úgy, mint a jó és rossz példa nagyobb benyomást tesz az ifjú kedélyre, mintha egyszerűen csak elmondjuk a jó és rossz közötti különbséget, egy jó irányú színmű előadása által is nagyobb eredményt érhetünk el. A kik játszák, mintegy lelkökbe fogadják a jól betanúlt, s kifejezésre juttatott nemes érzelmeket. S a kik nézik, azok sem zárkózhatnak el a mélyebb benyomások hatásától. Színműveim írásánál: a vallásos érzelmek, — a haza és szülők iránti szeretet s tisztelet fejlesztése volt fő törekvésem. Egyébiránt e színművek az ifjúság számára tanúságos, de egyszersmind mulattató olvasmányúl is szolgálnak. A t. szülők és a nevelésügy barátainak becses pártfogását kérem. A kötet mely négy színművet tartalmaz 12—14 ívre terjed és május—juniusban jelenik meg. Előfizetési ára: fűzött példány 1 frt, díszkötésben 1 frt 60 kr. A megrendelést kérem — ha lehet jövő hó közepéig — nevem alatt M.-Szigetre küldeni *B. Barkóczy-Dömök Antónia*, áll. felsőbb leányisk. igazgatónő.